

Elliniki • Gnomi C U L T U R E

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΟΜΗ • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2016
ΕΝΘΕΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Γράφουν:

Ευθύμιος Χατζηγιάννου,
Αρχιερατικός Επίτροπος Βαυαρίας
π. Απόστολος Μαλαμούσης,
Πρωτοπρεσβύτερος
του Οικουμενικού Θρόνου,
Δημήτρης Σωτηρόπουλος,
Δήμητρα Κούκουρα,
Μανώλης Πάσχος,
Κωνσταντίνος Νικολακόπουλος,
Αρχιμανδρίτης
Γεράσιμος Φραγκουλάκης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΟΣ: Αποστόλης Ζώνης

«Να αποφύγουμε τη θεώρηση των Χριστουγέννων ως μια συνήθη εορτή»

«Όπως αναφέρει το απολυτίκιο, με τη γέννηση του Χριστού ανατέλει ο ήλιος της δικαιοσύνης»

Αυτά δηλώνει στην Ε.Γ. ο κ. **Μιλτιάδης Βάν- τσος**, αναπληρωτής καθηγητής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του Α.Π.Θ.

Η εορτή των Χριστουγέννων δεν συνιστά μόνο μια μοναδική λειτουργική ημέρα, αλλά καθορίζει ένα μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αυτό του λεγομένου «Δωδεκαημέρου», του οποίου αποτελεί και το κεντρικό σημείο; Τι έχετε να πείτε;

«Ως Δωδεκαήμερο των Χριστουγέννων χαρακτηρίζουμε την περίοδο που ξεκινά με τα Χριστούγεννα, περιλαμβάνει την Πρωτοχρονιά και ολοκληρώνεται με τα Θεοφάνεια. Πρόκειται για μια εορταστική περίοδο που είναι ιδιαίτερα αγαπητή στους ανθρώπους, γι' αυτό και καθ' όλη τη διάρκειά της λαμβάνουν χώρα σχεδόν σε κάθε περιοχή της Ελλάδος και όπου υπάρχει ελληνισμός πολλά και ποικίλα έθιμα.

Η εορτή πάντως που αναμφίβολα δεσπόζει στην περίοδο αυτή είναι τα Χριστούγεννα, με τα οποία οι Χριστιανοί εορτάζουμε το ασύλληπτο για την ανθρώπινη λογική γεγονός της ενανθρώπισης του Υιού του Θεού. Χωρίς να παύει να είναι Θεός, ο Υιός προσλαμβάνει την ανθρώπινη φύση και γίνεται άνθρωπος, για να μπορέσει ο άνθρωπος να γίνει κατά χάρη Θεός. Στην πατερική γραμματεία ο Χριστός παραλληλίζεται με τον Αδάμ και χαρακτηρίζεται ως νέος Αδάμ: ενώ ο Αδάμ επιλέγει την οδό της ανυπακοής και της έπαρσης, με αποτέλεσμα να οδηγηθεί στο θάνατο και στην απώλεια της δυνατότητας ομοίωσης με το Θεό, ο Χριστός ως νέος Αδάμ, υπακούει στον Πατέρα, κενώνει και ταπεινώνει εαυτόν γενόμενος άνθρωπος, με αποτέλεσμα την ανακαίνιση της ανθρωπίνης φύσης, την

υπέρβαση του θανάτου και την αποκατάσταση της δυνατότητας ομοίωσης με το Θεό. Επειδή ο Χριστός γεννιέται ως άνθρωπος και γίνεται αδελφός μας, καλούμαστε να αισθανόμαστε το Θεό ως πατέρα μας και να τον αποκαλούμε μάλιστα στην προσευχή μας Πατέρα (Πάτερ ημών). Και επειδή ο Χριστός γίνεται με τη γέννηση, με τη διδασκαλία και εν συνεχεία με τη σταύρωση και την αναστάση

του το κατ' εξοχή πρόσωπο που επιτελεί τη σωτηρία μας, όσοι πιστεύουμε σε αυτόν φέρουμε το όνομά του και αποκαλούμαστε Χριστιανοί".

Πως γιορτάζονται τα Χριστούγεννα τη σημερινή μας εποχή; Μήπως θα πρέπει να μειώσουμε τον έντονο καταναλωτισμό που παρατηρείται εκείνες τις ημέρες;

Όπως σωστά επισημαίνεται στο ερώτημα, η εορτή των Χριστουγέννων συνδέεται συχνά με έναν έντονο καταναλωτισμό. Είναι βέβαια σωστό ότι η χαρά του ανθρώπου συνδέεται και την την ικανοποίηση των υλικών του αναγκών, την οποία άλλωστε όχι μόνο αποδέχεται αλλά και ευλογεί η Εκκλησία. Το πρόβλημα ωστόσο είναι ότι αφ' ενός ο άνθρωπος συχνά υπερβαίνει κατά πολύ το μέτρο και καθιστά τις υλικές απολαύσεις ως σκοπό της ζωής του, αφ' ετέρου ότι υποτιμά και παραμελεί τις πνευματικές του ανάγκες, οι οποίες μάλιστα είναι σημαντικότερες. Στην εποχή μας βέβαια λόγω της οξείας της οικολογικής κρίσης πληθαίνουν οι φωνές για την ανάγκη αυτοσυγκράτησης και περιορισμού της υπερκατανάλωσης, η οποία αναγνωρίζεται ως μία από τις βασικές αιτίες του οικολογικού προβλήματος. Το ζήτημα είναι ωστόσο πρωτίστως πνευματικό και αφορά στη νοσηματοδότηση της ζωής: Με τη γέννηση του Χριστού ανατέλει, για να θυμηθούμε το απολυτίκιο, ο ήλιος της δικαιοσύνης και δίνεται στον άνθρωπο η δυνατότητα να δεχθεί τη χάρη του Θεού και με τη βοήθειά της να έχει πλούσιους τους καρπούς στη ζωή του. Ο άνθρωπος αδικεί τον εαυτό του όταν προσκολλάται σε πρόσκαιρες απολαύσεις και αφήνει να του διαφύγει η χάρη, η ευλογία και η σωτηρία που του προσφέρεται.

Ποιες συμβουλές δίνονται στους πιστούς για τον εορτασμό;

"Θα έλεγα να αποφύγουμε τη θεώρηση των Χριστουγέννων ως μιας συνήθους εορτής, κατά την οποία θυμόμαστε και εορτάζουμε ένα ιστορικό γεγονός, όσο σπουδαίο και αν είναι αυτό. Η ενανθρώπιση του Υιού του Θεού δεν έγινε απλώς πριν από περίπου 2000 χρόνια, ώστε σήμερα με αφορμή την εορτή να την ανακαλούμε στη μνήμη μας και να ευχαριστούμε το Θεό γι' αυτή.

Η γέννηση του Χριστού βιώνεται λειτουργικά στην Εκκλησία "σήμερον", δηλ. στο παρόν. Όπως χαρακτηριστικά ψάλλεται στον όρθρο, "σήμερον ο Χριστός εν Βηθλεέμ γεννάται εκ Παρθένου. Σήμερον ο άναρχος άρχεται και ο Λόγος σαρκούται". Εορτάζουμε λοιπόν χριστιανικά τη γέννηση του Χριστού όταν διδασκόμαστε από την ταπείνωσή του και όταν φροντίζουμε να καθαρίζουμε πνευματικά τους εαυτούς μας, ώστε να μπορεί να γεννηθεί και να λάμψει και μέσα μας ο Λόγος του Θεού".

Ποιο είναι το δικό σας μήνυμα σε έναν κόσμο που γνωρίζει δυστυχία, ανέχεια και μεγάλη πλέον σε έκταση φτώχεια;

"Το μήνυμα των Χριστουγέννων είναι «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία». Εγώ θα προσέθετα απλώς την ευχή να μπορεί ο άνθρωπος να βλέπει στα πρόσωπα των συνανθρώπων και ειδικότερα στα πρόσωπα "των αδελφών των ελαχίστων", δηλ. αυτών που πεινούν ή υποφέρουν, το κατ' εικόνα του Θεού και τον ίδιο το Χριστό.

Αυτό άλλωστε μας βεβαιώνει και ο ίδιος ο Χριστός στην αποκαλυπτική παραβολή της μελλούσης κρίσεως".

Για τη γιορτή των Χριστουγέννων μιλά στην «Ε.Γ.» ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος

CULTURE

Ερμηνεία της εικόνας της Γέννησης του Χριστού

Γράφει ο Αρχιμανδρίτης
Γεράσιμος Φραγκουλάκης
Ανωόβερο Γερμανίας

Σύμφωνα με την παράδοση της Εκκλησίας μας οι ιερές εικόνες αποτελούν μια άλλη «ιερά πρόθεση», στην οποία οι πιστοί εναποθέτουν τις προσευχές και ικεσίες προς τους αγίους. Όπως με την εκκλησιαστική μμνογραφία ερμηνεύεται η πνευματικότητα, έτσι και με την εκκλησιαστική εικονογραφία αποτυπώνεται η θεολογική διδασκαλία. Η εικόνα είναι μια εκδήλωση της παράδοσης της Εκκλησίας μας, ισότιμη με τη γραπτή και προφορική παράδοση. Η λέξη «εικόνα» προέρχεται από το ρήμα «είκω», που σημαίνει «μοιάζω». Κατ' επέκταση «εικόνα» σημαίνει «απεικόνιση, «προσωπογραφία».

Σύμφωνα με τον **Λεωνίδα Ουσπένσκυ**, καθηγητή της εικονογραφίας στο Ορθόδοξο Ινστιτούτο της Γαλλίας: «Η εικόνα είναι μια αγιογραφία και όχι μια ζωγραφιά θρησκευτική».

Ο **Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος** αναφέρει σχετικά: «Η εικόνα μέσω μιας λιτά μεταμορφωτικής τέχνης, προβάλλει μπροστά μας μια προσωπική παρουσία κατ' εικόνα Χριστού, η οποία έγινε κάπως σαν το ιερό μυστήριο του Θείου κόλλυβου. Αυτή η παρουσία μας προσκαλεί στην κοινωνία».

Την παράδοση περί των ιερών εικόνων πρώτος ο Μέγας Βασίλειος την ονομάζει «αποστολική» και έτσι την αναγνωρίζουν και άλλοι εκκλησιαστικοί συγγραφείς. Η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος χαρακτηρίζει την τιμή των εικόνων: «έγκριτον, θεάρεστον θεσμοθεσίαν και παράδοσιν της Εκκλησίας, ευσεβές αίτημα και ανάγκη του πληρώματός της». Και για την προσκύνηση των εικόνων του Χριστού, της Παναγίας, των Αγγέλων και των Αγίων την διατύπωσε ως δόγμα, το οποίο προέρχεται από το θεμελιώδες δόγμα της Εκκλησίας, της ομολογίας της ενανθρωπήσεως του Θεού.

Αντιλαμβάνομαστε λοιπόν, ότι εφόσον αυτά ισχύουν περί εικόνων, πολύ περισσότερο η εικόνα του Θεανθρώπου αποτελεί μαρτυρία της πραγματικής Του σάρκωσης και όχι μιας φανταστικής. Υπό το πρίσμα αυτό θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε το μεγάλο και σωτηριώδες αυτό γεγονός της ενανθρωπήσεως του Κυρίου μας, μέσω της ερμηνείας της σεπτής εικόνας της Γεννήσεώς Του.

Προκαταβολικά πρέπει να σημειώσουμε, ότι **η εικόνα της Γεννήσεως του Χριστού ανήκει στις λεγόμενες ποδυεϊκές, διότι απεικονίζει πολλά γεγονότα μαζί**, που χρονικά και τοπικά απέχουν μεταξύ τους. Είναι και αυτός ένας τρόπος που χρησιμοποιείται από την Εκκλησία μας, για να παρουσιάζει και να βιώνει το γεγονός της Θείας ενανθρωπήσεως, ως ένα συνεχές παρόν.

« *Ότε ήλθε το πλήρωμα του χρόνου, εξαπέστειλεν ο Θεός τον υιόν αυτού γενόμενον εκ γυναικός, γενόμενον υπό νόμον, ίνα τους υπό νόμον εξαγοράση, ίνα την υιοθεσίαν απολάβωμεν*» (Γαλ. 4, 4-5).

Με αυτό το λιτό τρόπο περιγράφει η Καινή Διαθήκη το μεγαλύτερο γεγονός των αιώνων, τη σάρκωση του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού. Το ίδιο απέρριπτα και λιτό, αποδίδουν το μεγάλο τούτο μυστήριο και οι ορθόδοξοι αγιογράφοι.

Ο **Φώτης Κόντογλου** αποδίδει πολύ παρα-

στατικά το περιβάλλον, όπου λαμβάνουν χώρα τα γεγονότα της Γεννήσεως του Κυρίου: «*Εικόνισον βουνόν βραχώδες, αλλ' εύχαρι και φωτεινόχρωμον, και εις το μέσον σπήλαιον, και μέσα εις αυτό φάτην και τον Χριστόν νήπιον εσπαργανωμένον*».

Είναι γνωστό ότι, ο Χριστός γεννήθηκε στη Βηθλεέμ. Αυτό βεβαιώνεται και από τους Ευαγγελιστές Ματθαίο: «*Του δε Ιησού γεννηθέντος εν Βηθλεέμ της Ιουδαίας*» (2,1), και Λουκά: «*Ανέβη δε και Ιωσήφ από της Γαλιλαίας εκ πόλεως Ναζαρέτ εις την Ιουδαίαν εις πόλιν Δαυίδ, ήτις καλείται Βηθλεέμ*» (2,4).

Βηθλεέμ σημαίνει «οίκος άρτων». Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, ο Ιησούς γεννήθηκε εκεί. Ο ίδιος έλεγε για τον εαυτό του: «*εγώ ειμί ο άρτος της ζωής...ο άρτος ο καταβάς εκ του ουρανού*». (Ιωαν.6, 35 και 41).

Για σπήλαιο μας πληροφορούν αρχαίοι εκκλησιαστικοί συγγραφείς, όπως ο Ιουστίνος, ο Ωριγένης κ.ά. Για τη φάτην αντιδούμε πληροφορίες από το ευαγγέλιο του Λουκά: «*και έτεκε τον υιόν αυτής τον πρωτότοκον, και εσπαργάνωσεν αυτόν και ανέκλιεν αυτόν εν τη φάτην, διότι ουκ ην αυτοίς τόπος εν τω καταλύματι*» (2,7). Μέσα στη φάτην ανακλίνεται το Θείο Βρέφος σπαργανωμένο. Ο **Ουσπένσκυ** αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Σπήλαιο, φάτην, σπάργανα είναι δείγματα της κένωσης της θεότητας, της συγκατάβασης της, της άκρας ταπεινώσεως Εκείνου, ο οποίος, αοράτος στη θεία Του φύση γίνεται ορατός εν σαρκί για χάρη του ανθρώπου, προδηλώνοντας έτσι το θάνατο και την ταφή Του, τον τάφο και τα σάβανα*». Πραγματικά παρατηρώντας τη φάτην, θα διαπιστώσουμε, ότι μοιάζει με τάφο και τα σπάργανα, με σάβανα της εποχής εκείνης.

Στην ορθόδοξη αγιογραφία η φάτην εικονίζεται μέσα σε σκοτεινό σπήλαιο. Με το μαύρο χρώμα συμβολίζεται ο κόσμος, ο οποίος ήταν σκοτισμένος από την αμαρτία και φωτίζεται τώρα, με το φως του Χριστού. Μέσα στο σπήλαιο, πάνω από τη φάτην ζωγραφίζονται ένα βόδι και ένας όνος. Η παράσταση αυτή είναι παρμένη από την προφητεία του Ησαΐα: « *Έγνω βους τον κτησάμενον και όνος την φάτην του Κυρίου αυτού, Ισραήλ δε με ουκ έγνω και ο λαός μου ου συνήκεν*». Επάνω από το σπήλαιο εικονίζεται ο ουρανός, από τον οποίο κατεβαίνει ακτίνα θείκου φωτός, στην οποία κρέμεται το αστέρι, σαν δροσοσταλίδα πάνω από το Χριστό, ο οποίος ως Θείο Βρέφος ανακλίνεται σπαργανωμένος μέσα στη φάτην των αλόγων ζώων, διότι όπως λέει ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, «*έμελλε να ελευθερωθή ημάς από την αλλογιάν*».

Το πρόσωπο που κατέχει κεντρική θέση στην παράσταση και διακρίνεται για το μέγεθός του, είναι η Μητέρα του Θεού. Σε άλλες εικόνες εικονίζεται ξαπλωμένη με έκδηλη την κόουραση στο πρόσωπό της, σε άλλες μισοκαθισμένη, σε στάση ανάλαφρη για να φαίνεται με τον τρόπο αυτό η έλληψη πόνων και συνεπώς η παρθενική γέννηση του Παιδιού. Εικονίζεται και γονατιστή –στοιχείο δυτικής καταγωγής- με τα χέρια σταυρωμένα να προσκυνά το Θείο Βρέφος.

Σε όποια στάση κι αν εικονίζεται η Παρθένος, το πρόσωπό της παρουσιάζεται σκεπτικό και με διάχυτη μια γλυκιά μελοχοιλία. Η Μαρία ακούει και βλέπει όσα θαυμαστά συμ-

βαίνουν και «*πάντα συνετήρει τα ρήματα ταύτα συμβάλλουσα εν τη καρδία αυτής*» (Λκ. 3, 19).

Στα αριστερά της εικόνας εικονίζεται ο Άγγελος Κυρίου, ο οποίος ευαγγελίζεται στους ποιμένες «*χαράν μεγάλην, ήτις είναι παντί τω λαώ*» (Λκ. 2, 10). Από τους ποιμένες ο ένας παρακολουθεί έκθαμβος τον Άγγελο, ενώ ο άλλος καθιστός παίζει τη φλογέρα του. Πέρα του γεγονότος, ότι η παρουσία των ποιμένων αναφέρεται στις διηγήσεις των ευαγγελίων, στην εικόνα συμβολίζουν τους Ιουδαίους.

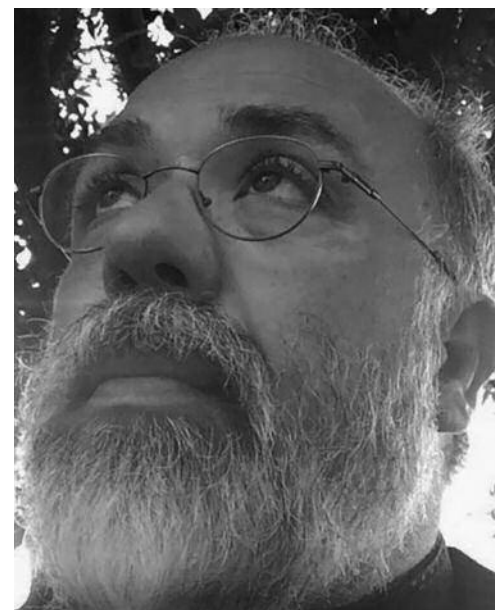
Στη δεξιά πλευρά της εικόνας Άγγελοι κοιτάζοντας το άστρο δοξολογούν τον «*εν υψίτοις Θεόν*». Ο ευαγγελιστής Λουκάς αναφέρεται σε πλήθος Αγγέλων. «*Και εξαίφνης εγένετο συν τω αγγέλω πλήθος στρατιάς ουρανού αινούντων τον Θεόν και λεγόντων, δόξα εν υψίτοις Θεώ, και επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία*» (2, 13-14).

Κάτω από τους Αγγέλους και ανάμεσα στα βουνά που φαίνονται πίσω από το σπήλαιο, εικονίζονται οι τρεις Μάγοι, άλλοτε έφιπποι και άλλοτε πεζοί. Οι Μάγοι έχουν διαφορετικές ηλικίες, (νέος, μεσήλικας, γέροντας), ενώ τα άλογα τους έχουν διαφορετικό χρώμα το καθένα, (άσπρο, μαύρο και κόκκινο). Με τον τρόπο αυτό τονίζεται η αλήθεια, ότι ο Χριστός είναι «*το φως το αληθινόν, το φωτίζον και αγιάζον πάντα άνθρωπον*», ανεξάρτητα από ηλικία και κοινωνική θέση. Οι Μάγοι αντιπροσωπεύουν τους ειδοηλάτρεις, οι οποίοι θα αποτελέσουν την εκκλησία που θα προέρχεται από τους εθνικούς. Η προσκύνηση των Μάγων έγινε μετά την περιτομή του Κυρίου. Επειδή όμως είναι στενά συνδεδεμένη με τη Γέννηση, εμφανίζονται ως δύο γεγονότα αναπόσπαστα. Κατά την παράδοση της Εκκλησίας, οι Μάγοι που προσκύνησαν το Χριστό ήταν ανατολίτες αστρολόγοι. Η καταγωγή τους δεν είναι γνωστή. Τα δώρα που προσέφεραν οδηγούν στο συμπέρασμα ότι κατάγονταν από κάποια χώρα της Ανατολής, πιθανόν από την Αραβία ή την Περσία.

Στο νεογέννητο Χριστό, όπως αναφέρει ο ευαγγελιστής Ματθαίος, προσέφεραν «*χρυσόν και λίβανον και σμύρναν*» (2, 11). Η ερμηνεία που συμφωνεί με την παράδοση της Εκκλησίας, όσον αφορά τα δώρα των Μάγων είναι ότι, ο χρυσός προσφέρθηκε στο Χριστό ως βασιλεία, ο λίβανος ως θεός και η σμύρνα, με την οποία άλειφαν τους νεκρούς πριν από την ταφή, ως άνθρωπο.

Αξιοσημείωτη είναι η θέση του Ιωσήφ στην εικόνα. Δεν εικονίζεται, όπως η Μητέρα του Θεού Βρέφους κοντά σε αυτό, αλλά βρίσκεται στην άκρη, διότι δεν είναι ο πατέρας του παιδιού, αλλά προστάτης της Αγίας Οικογένειας. Κάθεται συλλογισμένος ο Ιωσήφ, στο κάτω μέρος της εικόνας στηρίζοντας το κεφάλι του, με το αριστερό του χέρι. Η στάση αυτή του δικού Ιωσήφ ερμηνεύεται θαυμάσια από το δοξαστικό της Α' Όρας, της ακοιουθίας των Χριστουγέννων, όπου ρωτά τη Θεοτόκο: «*Μαρία, τι το δράμα τούτο, ο εν σοι τεθέσθαι; αντί τιμής αισχύνην, αντ' ευροσύνης, την λύπην, αντί του επαινείσθαι, τον ψόγον μοι προσήγαγες. Ουκ έτι φέρω, το όνειδος των ανθρώπων*».

Δίπλα στον Ιωσήφ, στηριγμένος στο ραβδί του και τυλιγμένος με προβιά, βρίσκεται ένας γέρος τσομπάνης και φαίνεται σαν να ρωτά τον Ιωσήφ, τι του συμβαίνει. Ο Ουσπένσκυ, στο πρόσωπο του γέροντα βλέπει το σατανά, που προσπαθεί

να καλλιεργήσει στον Ιωσήφ, την αμφιβολία.

Στο άλλο άκρο, απέναντι από τον Ιωσήφ παρουσιάζονται δυο γυναίκες, που ετοιμάζουν το λουτρό του νεογέννητου. Η μία, ηλικιωμένη κρατά στην αγκαλιά της γυμνό τον Ιησού και με το χέρι της φαίνεται να δοκιμάζει τη θερμοκρασία του νερού, ενώ η άλλη, νέα στην ηλικία αδειάζει νερό μέσα στην κοιλμβήθρα. Αυτή η σκηνή είναι παρμένη από το απόκρυφο ευαγγέλιο του Ιακώβου, όπου αναφέρεται ότι, στο στάβλο, ο Ιωσήφ έφερε μια μαία και τη Σαλιμήν, για να βοηθήσουν τη Θεοτόκο.

Στην ορθόδοξη αγιογραφία υπάρχουν και άλλες εικονογραφικές παραστάσεις της Θείας Γεννήσεως, που στηρίζονται στα κείμενα και στους ύμνους της εορτής.

Ενδιαφέρουσα είναι μία **τοιχογραφία του 16ου αιώνα, η οποία βρίσκεται στο καθολικό της Ιερής Μονής Δοχειαρίου, στο Άγιον Όρος**. Στην εικόνα δεσπόζει η Θεοτόκος, να κάθεται σε θρόνο με το Βρέφος στα γόνατά της. Αυτή η παράσταση ανταποκρίνεται στα λεγόμενα του τροπαρίου των αίνων, της εορτής, που λέει: «*Παρθένος καθέζεται τα Χερουβίμ μμμουμένη βαστάζουσα εν κόλπιοι Θεόν*».

Εκτός από τις μορφές των Αγγέλων και των ανθρώπων, στην εικόνα της Γεννήσεως του Χριστού υπάρχουν αντιπροσωπιοι και από το φυτικό και από το ζωικό βασίλειο. Όλη η κτίση έχει να προσφέρει κάτι στο νεογέννητο Χριστό: «*Οι Άγγελοι τον ύμνον, οι ουρανοί τον αστέρα, οι Μάγοι τα δώρα, οι ποιμένες το θαύμα, η γη το σπήλαιο, η έρημος την φάτην, ημείς δε μητέρα Παρθένον*». (Στιχηρό, εσπερινού Χριστουγέννων).

Η Γέννηση του Χριστού αποτέλεσε προσφιλέθ θέμα όχι μόνο αγιογράφων αλλά και ζωγράφων. Έτσι συναντούμε πολλές «εικόνες», όπου εικονίζονται δεξιά του Θεού Βρέφους, η Θεοτόκος γονατιστή και αριστερά στην ίδια στάση ο δίκαιος Ιωσήφ, να προσκυνούν το Χριστό.

Αυτοί την παράσταση τη συνηθίζουν οι δυτικοί εικονογράφοι. Σε άλλες πάλι, παρόμοιες εικόνες το Θείο Βρέφος δεν διακρίνεται σχεδόν καθόλου, γιατί βρίσκεται ανάμεσα σε αρχαία χαλάσματα και περιστοιχίζεται από πλήθος ανθρώπων. Το σκηνικό συμπληρώνεται με άλλα, καμήλες και άλλα ζώα. Σε κάποιες άλλες, σπάνιες «εικόνες», πάνω στα χείλη του σπηλαίου είναι ζωγραφισμένα δύο μάτια, σαν να είναι ζωντανό το σπήλαιο. Με αυτό τον τρόπο όχι μόνο δεν τονίζεται, αλλά αντιθέτως καταστρέφεται η απλότητα του μυστηρίου και τα νοήματα συγχέονται.

CULTURE

Για τη γιορτή των Χριστουγέννων μιλά στην «Ε.Γ.» ο Παναγιώτατος Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος

«Ευτυχώς μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι ως άνθρωποι»

Πώς προσεγγίζονται σήμερα τα Χριστούγεννα από τον σύγχρονο άνθρωπο; Αλήθεια ποιο είναι το αληθινό νόημα των Χριστουγέννων; Σε αυτά και σε άλλα ερωτήματα απαντά σήμερα παραχωρώντας συνέντευξη ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος. Μεταξύ άλλων τονίζει:

«ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ είναι η απαρχή της αναγεννήσεως, της υιοθεσίας και της θεώσεώς μας. Το ξεκίνημα της επιστροφής μας από το παρά φύσιν εις το κατά φύσιν, για να καταλήξωμε κατά χάριν εις το υπέρ φύσιν της θεώσεως. Για να μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι εορτάζομεν Χριστούγεννα, πρέπει να οικειωθούμε την προσφερόμενη Χάριν δια μετανοίας και συνεπούς εκκλησιαστικής ζωής. Διαφορετικά, τα Χριστούγεννα, όσο κι αν στολιζόμαστε, όσο κι αν τρυφούμε θα είναι μια ξένη υπόθεση για μας».

Ο Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης και Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος ο Α', κατά κόσμο Δημήτριος Αρχοντιώνης, γεννήθηκε στο χωριό Άγιοι Θεόδωροι της Ίμβρου στις 29 Φεβρουαρίου 1940. Διδάχτηκε τα πρώτα γράμματα στην ιδιαίτερη του πατρίδα και στη συνέχεια ήλθε στην Κωνσταντινούπολη για τις εγκύκλιες σπουδές. Στη συνέχεια διακρίθηκε ως σπουδαστής στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης και αναδείχθηκε πτυχιούχος της το 1961. Στις 13 Αυγούστου 1961 χειροτονήθηκε διάκονος από τον τότε Μητροπολίτη Ίμβρου και Τενέδου Μελίτωνα, που του έδωσε το όνομα Βαρθολομαίος, τιμώντας τον Ίμβριο μοναχό Βαρθολομαίο του Κουτλουμουσιανό, διορθωτή και εκδότη των Μηναίων της Εκκλησίας και άλλων λειτουργικών βιβλίων. Το 1963 έρχεται στη Ρώμη, ως υπότροφος του Πατριαρχείου, και παρακολουθεί μαθήματα Εκκλησιαστικού Δικαίου στο Ινστιτούτο Ανατολικών Σπουδών, που είναι παράρτημα του Γρηγοριανού Πανεπιστημίου της Ρώμης για θέματα που σχετίζονται με τη θεολογία των Ανατολικών Εκκλησιών. Μετά τη φοίτησή του αναγορεύεται "Διδάκτωρ" του ανατολικού Κανονικού Δικαίου παρουσιάζοντας τη διατριβή του με θέμα: "Περί των κωδικοποιήσεων των ιερών κανόνων και των κανονικών διατάξεων εν τη Ορθόδοξη Εκκλησία". Συμπληρωματικές σπουδές, επίσης, έκαμε στο Οικουμενικό Ινστιτούτο του Bossey της Ελβετίας, καθώς και στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Αφού περάτωσε τις σπουδές του, επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη το 1968 και διορίζεται βοηθός Σχολάρχου στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Στη συνέχεια χειροτονήθηκε πρεσβύτερος και έλαβε και το οφίκιο του Αρχιμανδριτή από τον Πατριάρχη Αθηνάγορα. Το 1972, επί Πατριαρχίας Δημητρίου του Α', τοποθετήθηκε ως επικεφαλής του ιδιαίτερου Πατριαρχικού Γραφείου. Το ίδιο έτος η Ιερά Σύνοδος τον εκλέγει Μητροπολίτη Φιλαδέλφειας. Από το 1974 και μέχρι της εκλογής του στον Πατριαρχικό θρόνο ήταν μέλος της Αγίας και Ιεράς Συνόδου, καθώς και πολλών Συνοδικών Επιτροπών. Το 1990, μετά το θάνατο του γέροντα και πνευματικού του Μητροπολίτη Χαλκηδόνος Μελίτωνα, εκλέχτηκε διάδοχός του στη Μητρόπολη της Χαλκηδόνος. Τέλος, στις 22 Οκτωβρίου 1991, μετά το θάνατο του Πατριάρχη Δημητρίου, εκλέγεται παμψηφεί Οικουμενικός Πατριάρχης.

Ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος είναι γλωσσολόγος, γνωρίζει και μιλάει, εκτός από την Ελληνική και Τουρκική γλώσσα, την Ιταλική, Γαλλική, Αγγλική και Γερμανική. Διαθέτει ένα πλούσιο συγγραφικό έργο, που περιλαμβάνει πολυάριθμες μελέτες πάνω σε θέματα Κανονικού Δικαίου, άρθρα και λόγους που έχουν δημοσιευθεί σε πολλά περιοδικά και εφημερίδες. Επίσης, με σύμφωνη και προσοχή διαλέγεται με τις ετερόδοξες εκκλησίες και δεν τον φοβίζει να δίνει τη μαρτυρία της Ορθοδοξίας και στις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες. Ενδιαφέρεται, ακόμη, για θέματα κοινωνικά, οικολογικά κ.λπ. Τον αποκαλούν και "Πράσινο Πατριάρχη" για την στήριξη του προς τα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Η συνέντευξη

Παναγιότατε πιστεύετε ότι τα Χριστούγεννα, αλλά και κάθε μεγάλη γιορτή προσεγγίζεται από τον σύγχρονο άνθρωπο επιφανειακά, εξωτερικά, καταναλωτικά, αλληλοτριωτικά; Το βάρος δίδεται στο συναισθηματικό διάκοσμο και στο υλιστικό περιτύλιγμα της γιορτής και αγνοείται το πνευματικό και υπαρξιακό της μήνυμα; Αν ναι πού οφείλεται αυτή η κατάσταση;

«Δυστυχώς ναι. Αυτή είναι η πραγματικότητα και είναι καρπός της εκκοσμικεύσεως η οποία δεν έχει αφήσει ανεπηρέαστο κανέναν λαό και καμία τάξη».

«Όταν ο άνθρωπος καταχρώμενος της ελευθερίας του κλείνει τα μάτια του μπροστά στην πραγματικότητα του Θεού, βιώνει την απουσία του Θεού, με όλες τις τραγικές και καταστρεπτικές συνέπειες. Ευτυχώς όμως ο Θεός είναι πάντα εδώ και το φως Του είναι διαθέσιμον σε όλους»

Αλήθεια ποιο είναι το αληθινό νόημα των Χριστουγέννων; Τι αποτελούν τα Χριστούγεννα;

«Ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός λέγει ότι ο Υιός του Θεού «μεταλαμβάνει του χείρονος, της ημετέρας φύσεως, ίνα δι' εαυτού και εν εαυτώ ανακαινίσωμεν τον κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν, διδάξη δε ημάς την ενάρετον πολιτείαν, ταύτην δι' εαυτού ποιήσας ημίν ευειπίβατον, και τη της ζωής κοινωνία ελευθερώση της φθοράς, απαρχή γενόμενος της ημών αναστάσεως, και το συντριβέν και αχρειωθέν σκεύος ανακαινίσω, ίνα της τυραννίδος του διαβόλου λυτρωσθώμεν, προς θεογνωσίαν ημάς καλέσαι» (Εκθ. Όρθ. Πίστews 4,4 PG 94, 1108C). Όχι μόνον δε εις θεογνωσίαν, αλλά και εις υιοθεσίαν. Όπως σημειώνει ο Απ. Παύλος, «ότε ήλθε το πλήρωμα του χρόνου, εξαπέστειλεν ο Θεός τον Υιόν Αυτού, γενόμενον εκ γυναικός, γενόμενον υπό νόμον, ίνα τους υπό νόμον εξαγοράσω, ίνα την υιοθεσίαν απολάβωμεν» (Γαλ. 4, 4). Συνεπώς, τα Χριστούγεννα είναι η απαρχή της αναγεννήσεως, της υιοθεσίας και της θεώσεώς μας. Το ξεκίνημα της επιστροφής μας από το παρά φύσιν εις το κατά φύσιν, για να καταλήξωμε κατά χάριν εις το υπέρ φύσιν της θεώσεως. Για να μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι εορτάζομεν Χριστούγεννα, πρέπει να οικειωθούμε την προσφερόμενη Χάριν

δια μετανοίας και συνεπούς εκκλησιαστικής ζωής. Διαφορετικά, τα Χριστούγεννα, όσο κι αν στολιζόμαστε, όσο κι αν τρυφούμε θα είναι μια ξένη υπόθεση για μας».

Το κακό, η αμαρτία ως αιτία κάθε αρνητικής συμπεριφοράς μας έναντι του εαυτού μας και των άλλων δεν είναι αιώνια και δεν έχει οντολογική αξία. Αυτό μας το δίδαξε ο Χριστός με την ενσάρκωσή του, το πάθος και την Ανάσταση του «θανάτω θανάτων πατήσας». Πώς ερμηνεύονται οι πόλεμοι, η εκμετάλλευση των αδυνάμων, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η κοινωνική ανισότητα από την Ορθοδοξία; Τι έχετε να πείτε;

«Οντολογικώς η αμαρτία είναι «μη όν». Το σκοτάδι είναι η απουσία του φωτός. Αντικειμενικώς βεβαίως το φως υπάρχει. Εμείς βιώνομεν το σκοτάδι όταν κλείνωμεν τα μάτια μας στο φως. Αγαθόν είναι ο Θεός. Ο Ων. Αυτός που έχει εξ εαυτού και απολύτως το είναι, την ύπαρξιν. Όταν ο άνθρωπος καταχρώμενος της ελευθερίας του κλείνει τα μάτια του μπροστά στην πραγματικότητα του Θεού, βιώνει την απουσία του Θεού, με όλες τις τραγικές και καταστρεπτικές συνέπειες. Ευτυχώς όμως ο Θεός είναι πάντα εδώ και το φως Του είναι διαθέσιμον σε όλους. Η αγάπη Του είναι εδώ, θεραπευτική, ιαματική, παρηγορητική, αναγεννητική και έτοιμη να αποκαταστήσει τα δικά μας συντρίμια. Βλέπει, παρακολουθεί, ανέχεται. Η Εκκλησία μας λέγει: Δόξα τω ανεχομένω Θεώ! και προσεύχεται: Ελθέτω η Βασιλεία Σου, γεννηθήτω το θέλημά Σου, εν ουρανών και επί της γης. Και ταυτόχρονα αγνίζειται ν' ανοίγη οδόν επιστροφής για όλους».

Μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι ως άνθρωποι; Ποια η άποψή σας;

«Εάν δεν μπορούσαμε θα έπρεπε να κλείσωμεν τις εκκλησίες, να σταματήσωμεν την θεία διδασκαλία, να αφεθώμεν έκδοτοι στις ορέξεις του θελήματος της σαρκός και του κόσμου. Ευτυχώς μπορούμε, και αυτό βεβαιώνει η παρουσία των Αγίων, που υπάρχουν σ' όλες τις εποχές, και στην δική μας βεβαίως. Η Εκκλησία όχι μόνο βελτιώνει τους ανθρώπους, όχι μόνο τους εξάγει από την «δαιμονιώδη» και «κτηνώδη» κατάστασιν, αλλά τους δίδει τα μέσα να γίνουν θεοειδείς».

Ποιες συμβουλές θα δίνετε στους σημερινούς Χριστιανούς για τη γιορτή των Χριστουγέννων; Πώς θα πρέπει να προσεγγίσουν και να γιορτάσουν αυτή τη γιορτή;

«Σεμνά και ταπεινά. Όπως σεμνά και ταπεινά ήλθε στον κόσμο μας ο Πλούσιος εν ελθεί Κύριος. Και εκκλησιαστικά. Με μετοχή στη λειτουργική πράξιν της Εκκλησίας, βίωσιν εν τοις μυστηρίοις του μεγάλου και μοναδικού γεγονότος της Θείας Ενσαρκώσεως. Και κοινωνικά. Στις δύσκολες ημέρες που ζούμε πολλοί συνάνθρωποι περιμένουν έμπρακτες έκφρασιν της αγάπης μας».

Πρέπει αυτές τις μέρες σύνθημά μας να είναι το «Χριστός γεννιέται δοξάσατε, Χριστός εξ ουρανών αναντήσατε, Χριστός επί γνάτι υψώθητε»;

«Και τώρα και πάντοτε».

Και μία τελευταία ερώτηση... Η Ορθόδοξη Εκκλησία ανταποκρίνεται σήμερα στο ρόλο της και τους στόχους της; Είναι κοντά σε αυτούς που πονούν, διψούν και η κοινωνία τους έχει ξεχάσει;

«Σε γενικές γραμμές γίνεται καλή προσπάθεια. Οι ανάγκες βεβαίως πολλαπλασιάζονται καθημερινώς με γεωμετρική πρόοδο. Κατά δύναμιν αγωνιζόμεθα να ανταποκριθούμε. Θα είναι όμως ουτοπία να πιστέψωμε ότι μπορούμε να ανταποκριθούμε πλήρως και σε όλες. Τουλάχιστον ουδέποτε εφησυχάζομεν. Ζούμε πάντα στον κόσμο της πτώσεως. Όμως έχει ο Θεός!».

CULTURE

Η σημασία και η αξία της νηστείας για τους Ορθόδοξους Χριστιανούς

Γράφει ο δημοσιογράφος – ερευνητής
Ευθύμιος Χατζηϊωάννου

Νηστεία ονομάζεται γενικά η εκούσια ή ακούσια αποχή από τροφή, δηλαδή η αστία ή η αφαγία. Η λέξη νηστεία, που είναι αρχαιοελληνική και χρησιμοποιείται αυτούσια μέχρι σήμερα, αποτελείται από το μόριο «νη», που δηλώνει στέρση και το ρήμα «εσθίω», που σημαίνει τρώγω. Η νηστεία στις διάφορες μορφές της αποτελεί

από την αρχαιότητα ακόμη σημαντικό στοιχείο σε όλες σχεδόν τις θρησκείες. Η νηστεία στην Ορθόδοξη Χριστιανική Εκκλησία πρέπει να τηρείται εκούσια και δεν αποτελεί αυτοσκοπό, όπως σε άλλες θρησκείες, αλλά μέσο για την πνευματική τελειοποίηση του ανθρώπου, ενώ, σύμφωνα με τους Κανόνες της Εκκλησίας μας, πρέπει να εφαρμόζεται για συνολικά 180-200 ημέρες τον χρόνο, που ονομάζονται ημέρες νηστείας ή νηστείες.

Η αξία της νηστείας για τους Χριστιανούς

Αναφορικά με την Χριστιανική θρησκεία, στην διδασκαλία του Ιησού αναφορές στην νηστεία γίνονται στις ακόλουθες Ευαγγελικές περικοπές: Στο κατά Ματθαίον Κεφ. 6, 9, στο κατά Μάρκον Κεφ. 2 και στο κατά Λουκά Κεφ. 5 Ευαγγέλιο.

Σύμφωνα με τις αρχές του Χριστιανισμού, η νηστεία είναι εντολή του Θεού. Η πρώτη και η πιο παλιά από όλες. Την έδωσε ο Θεός στους πρωτοπλάστους μέσα στον παράδεισο, για να μπορέσουν να προφυλαχθούν οι πρωτόπλαστοι από την επικίνδυνη και πρόωρη χρήση του δέντρου της γνώσεως. Έδωσε σε αυτούς εντολή ο Θεός να μην φάνε (να νηστεύουν δηλαδή) καρπούς από αυτό το δέντρο, έως ότου με την άσκηση και την τελείωση, που από αυτήν θα προέλθει, να γίνουν ώριμοι. Αυτοί, όμως, με την σύσταση του διαβόλου και την δική τους ελευθερία, παράκουσαν την εντολή του Θεού και εκτροχιάστηκαν από την οδό της τελειώσεως, και ήταν αδύνατο πλέον να φτάσουν στην αθανασία και την θέωση, για την οποία ήταν πηλασμένοι. Η νηστεία έκτοτε θεωρείται βασικό «εργαλείο» στην καταπολέμηση του διαβόλου και του κακού εαυτού μας ...

Ο Χριστός, που νήστευε, δίνοντας το καλό παράδειγμα στους μαθητές Του και σε όλους αυτούς που Τον ακολούθησαν και Τον ακολούθούν, τονίζει ιδιαίτερα την αξία της νηστείας.

Είπε ο Ιησούς: «Το γένος τούτο ουκ εκπορεύεται ει μη εν προσευχή και νηστεία». Δηλαδή, με την νηστεία πολεμάμε τον διάβολο και νικάμε τις πονηρίες του, ενώ ταυτόχρονα γί-

νεται ευαίσθητη η ανθρώπινη μας φύση στην αγάπη Του και στην χάρη Του.

Δεν μπορούμε, λοιπόν, να πλεγόμαστε Χριστιανοί και να λέμε ότι αγαπούμε τον Χριστό, όταν δεν τηρούμε τις εντολές Του, και μάλιστα την πρώτη από όλες, που είναι η τήρηση της νηστείας. Η νηστεία, που προηγείται του Πάσχα, των Χριστουγέννων και άλλων μεγάλων εορτών (εορτή Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, των Αγίων 12 Αποστόλων κ.α.) μας βοηθάει ακόμη για να ζήσουμε και να βιώσουμε στην ύπαρξη μας το γεγονός και την σημασία της κάθε εορτής.

Η νηστεία των παθών μας

Δεν πρέπει, όμως, να ξεχνούμε επίσης, πως μαζί με την νηστεία των τροφών, πρέπει να φροντίζουμε και για την πνευματική μας νηστεία, δηλαδή την νηστεία των παθών μας. Σε πολλούς ύμνους της Εκκλησίας μας καθώς και στην Πατερική πρακτική, θεωρείται ολοκληρωμένη η νηστεία μας, μόνον όταν φροντίζουμε απαραίτητα και για τα δύο, δηλαδή και για την νηστεία των τροφών και για την νηστεία των παθών. Έτσι λοιπόν, οι Άγιοι μας καθόρισαν, εμπνεόμενοι από το Άγιο Πνεύμα, για την ζωή των Χριστιανών, όσον αφορά το φαγητό, στο τι πρέπει να τρώμε την κάθε ημέρα και εποχή. Για την νηστεία των παθών καλό είναι, να μην κάνει ο καθένας, όπως αυτός νομίζει, αλλά να οφειθεί στην διάκριση και να συμβουλευτείται τον πνευματικό του πατέρα, (δηλαδή τον εξομολόγο του). Σε δύο χαρακτηριστικούς λόγους των Αγίων Βασιλείου του Μεγάλου (4ος αιώνας μ.Χ.) και του Οσίου Ηλία (11ος αιώνας μ.Χ.) αναφέρονται τα εξής για την πραγματική νηστεία.

Λέει ο Μέγας Βασίλειος: «Μην περιορίζεις, όμως, το καλό της νηστείας μόνο στην αποχή από το φαγητό. Γιατί πραγματική νηστεία είναι μόνο να μην κάνεις τίποτε άδικο...

Να λύνεις κάθε δεσμό αδικίας... Συγχώρησε τον πλησίον σου για το κακό που σου έκανε και ξέχασε αυτό που σου χρωστάει... Η νηστεία σας να είναι καθαρή από δικαστικές πράξεις και προστριβές. Κρέας δεν τρως, αλλά κατασπαράζεις τον αδελφό σου. Νηστεύεις το κρασί, αλλά είσαι σπάταλος στις αδικίες. Περιμένεις να έρθει το βράδυ για να φας, αλλά ξεδεύεις όλη την ημέρα σου στα δικαστήρια. Αλλοίμονο σε εκείνους, που δεν μεθάνε από κρασί αλλά από τις αδικίες. Νομίζω, λοιπόν, ότι καμιά συμβουλή δεν μπορεί να αγγίξει, τόσο την ψυχή του λαίμαργου και να τον αλλοδίει όσο και μια τυχαία μόνο συνάντηση με τον εγκρατή. Και μου φαίνεται, πως αυτό σημαίνει να τρως και να πίνεις με τέτοιο τρόπο, που να αποτελεί τιμή για τον Θεό, ώστε ακόμα και στο τραπέζι να λάμπει η ζωή μας ένα καλό έργο, και να δοξάζεται ο ουράνιος Πατέρας μας».

Λέει και ο Όσιος Ηλίας: «Μερικοί προσέχουν πολύ την είσοδο των φαγητών, αλλά αδιαφορούν για την έξοδο των λόγων. Δεν έχουν μάθει να διώχνουν την οργή απ' την καρδιά τους, και την επιθυμία από την σάρκα τους, όπως λέει ο Εκκλησιαστής, όμως έτσι μόνο κτίζεται η καθαρή καρδιά από το Πνεύμα που ανακαινίζει».

Η νηστεία στην Ορθόδοξη Εκκλησία

Σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες του Κανονικού Δικαίου της Ορθόδοξης Εκκλησίας, νηστείες ονομάστηκαν και οι ημέρες εκείνες, κατά τις οποίες οι πιστοί οφείλουν να απέχουν από τις ηδονές του βίου και ορισμένων τροφών και ποτών. Στην Ορθόδοξη Εκκλησία νηστείες καλούνται οι υπό της Εκκλησίας μας θεσπισμένες ημέρες «καθ' όσον οι πιστοί εν πνευματική συντριβή και μετανοία οφείλουν να ανυψούν το πνεύμα προς τον Κύριον δια ναρκώσεως της σαρκός, απεχόμενοι των ηδονών του βίου και υρισμένων βρωμάτων και ποτών».

Κάθε Χριστιανός οφείλει να νηστεύει κατά τις νηστείες, όπως καθορίστηκαν από την Εκκλησία. Εκκλησιαστικά, νηστεία εννοείται η λήψη ξηράς τροφής, άνευ ελαίου, οίνου ή άλλης λιπαρής ουσίας και μόνον μια φορά την ημέρα, κατά την ενάτη ώρα. Στο Βυζαντινό ωρολόγιο, η ενάτη ώρα αντιστοιχεί περίπου με την ώρα 3.00' μετά το μεσημέρι. Αν κάποιος φάει έστω και λίγο ψωμί περισσότερο από μια φορά την ημέρα, τότε αυτό λέγεται λύση της νηστείας. Αν κάποιος φάει μια λιπαρή τροφή ή πιεί ένα οινόπνευμα ποτό, τότε αυτό λέγεται κατάλυση της νηστείας.

Κατά τις ημέρες των νηστειών επιβάλλεται στους Χριστιανούς η αποχή της βρώσης αρτύσιμων εδεσμάτων, δηλαδή κρέατος, αυγών, ζωικών προϊόντων, γάλακτος και γαλακτοκομικών προϊόντων, ιχθύων (εξαιρούνται τα μαλάκια και τα όστρακα, όπως επίσης και τα παρασκευάσματα από τα αυγά των ψαριών, ταραμάς, αυγοτάραχο και χαβιάρι), ελαίου (εξαιρούνται οι καρποί της ελιάς, δηλαδή οι ελιές, που αν και παράγουν το λάδι, εν τούτοις καταναλώνονται εν καιρώ νηστείας, αν βέβαια η νηστεία δεν είναι αυστηρή), οίνου και των διαφόρων οινόπνευματων ποτών. Όταν κάποιος δεν τρώει όλα τα παραπάνω, τότε κάνει νηστεία οίνου και ελαίου ή αλλιώς πλήρη ή γενική νηστεία.

Σε αντιδιαστολή με τα αρτύσιμα εδέσματα, οι τροφές, που επιτρέπονται κατά την γενική νηστεία, συνοπτικά είναι τα εξής: Λαχανικά, χόρτα, φρούτα και χυμοί φρούτων, αφεψημάτα (καφές, τσάι, χαμομήλι, φασκόμηλο, βότανα κ.α.), προϊόντα, που βασίζονται στα δημητριακά, όπως τα σιτηρά, αρτοσκευάσματα (ψωμί, φρυγανιές), ζυμαρικά, βραστό σιτάρι (κόλλυβα), σποσαμέλαιο, ταχίνι, κ.α.,

όσπρια χωρίς λάδι, ξηροί καρποί. Τα επιτρεπόμενα κατά τις νηστείες («νησισίμα») εδέσματα ονομάστηκαν και «σαρακοσιανά», από την λέξη σαρακοστή, που σημαίνει το σαρανταήμερο της νηστείας των Χριστουγέννων και του Πάσχα. Για την αποχή από τον οίνο οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν το ρήμα νήφω, που σημαίνει επίσης, ότι είμαι φρόνιμος, δηλαδή διατηρώ ηρεμία σκέψης. Εξ αυτού προέρχεται και το όνομα δύο Οικουμενικών Πατριαρχών Νήφων Α' και Νήφων Β'. Την χρήση αυτού του ρήματος έκανε και ο Απόστολος Παύλος στην προς τον Τιμόθεο επιστολή του: «Νήφε εν πάσι». Παράγωγο του ρήματος «νήφω» είναι και το επίθετο νηφάλιος, που χρησιμοποιείται ευρύτητα μέχρι σήμερα.

Η νηστεία στις Χριστιανικές Εκκλησίες της Δύσης

Στην σύγχρονη καθημερινή θρησκευτική ζωή των πιστών της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και των διαφόρων Δογματών της Προτεσταντικής Εκκλησίας η νηστεία των τροφών έχει εκλάβει δευτερεύουσα σημασία. Οι Δυτικοί Χριστιανοί δεν νηστεύουν κατά τον τρόπο, που νηστεύουν οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί. Οι Καθολικοί νηστεύουν μόνον το κρέας για ελάχιστες ημέρες τον χρόνο (συνήθως πριν κοινωνήσουν, όπως επίσης τις Παρασκευές της Μ. Σαρακοστής και την Μ. Παρασκευή), ενώ δεν νηστεύουν όλα τα υπόλοιπα, όπως είναι οι ιχθείς, τα αυγά, τα λιπαρά, τα γαλακτοκομικά, τα οινόπνευματα κλπ.. Ανάλογα με τους Καθολικούς νηστεύουν και οι Αγγλικοί. Πάντως, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες παρατηρείται μεταξύ των πιστών της Καθολικής Εκκλησίας μια αναβίωση της παράδοσης της νηστείας των τροφών. Για τους Καθολικούς νηστεία σημαίνει κυρίως εγκράτεια, κάθαρση, προετοιμασία για την μεγάλη παράλληλη διαδρομή, «καθ' ομοίωση των Παθών του Ιησού», προς την θέωση. Δηλαδή οι Καθολικοί πιστεύουν, ότι η κάθαρση, η αυτοσυγκράτηση και η αυτοπειθαρχία στην διατροφή και στην καθημερινότητά μας επί 40 ημέρες ενισχύει την προσοχή και την επαγρύπνηση του εγώ μας έναντι της ψυχής, αλλά και έναντι του κοσμικού μας περιγυρου.

Από την πλευρά τους οι Προτεστάντες (Διαμαρτυρόμενοι) έχουν καταργήσει γενικώς την νηστεία των τροφών, την οποία δεν εντάσσουν στην λατρευτική τους ζωή. Θεωρούν την νηστεία των τροφών εντελώς προαιρετική και οι πιστοί την εφαρμόζουν με την δική τους επιλογή (συνήθως με την μορφή της πλήρους αποχής από τροφή), μόνο σε έκτακτες περιπτώσεις.

► (Διασκευή από το πλήρες άρθρο, που δημοσιεύτηκε στην ηλεκτρονική σελίδα της "Ε.Γ.")

CULTURE

Η αστρονομία στο Βυζάντιο

Σημαντικά στοιχεία από τον Έλληνα καθηγητή στο πανεπιστήμιο του Dortmund (Γερμανίας) και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών κ. Εμμανουήλ Πάσχο

Οι αρχαίες θεωρίες της Αστρονομίας διατηρήθηκαν ζωντανές μέσω του Βυζαντίου όπου επιστήμονες-διανοούμενοι, οι περισσότεροι κληρικοί, μελέτησαν, βελτίωσαν αλλιά και μετέφεραν στη Δύση τις ιδέες και σχήματα. Έτσι οι ιδέες αυτές έγιναν γνωστές και άρχισε ένας διάλογος για την κίνηση των πλανητών και καταλήξαμε στον Κοπέρνικο, Κέπλερ, Γαλιλαίο και τον Νεύτωνα. Πολλά από τα χειρόγραφα αυτά δεν έχουν ακόμη εκδοθεί και κάθε σοβαρή συμπλήρωση με νέες μελέτες θα εκτιμηθεί σε διεθνές επίπεδο. Αυτά υπογράμμισε στο 9ο επιστημονικό συμπόσιο Φυσικής που πραγματοποιήθηκε

στη Λίμνη Πλαστήρα, ο Έλληνας καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Dortmund (Γερμανίας) και αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών κ. Εμμανουήλ Πάσχος, μιλώντας για την αστρονομία στο Βυζάντιο. ο κ. Πάσχος επισημαίνει πως οι Βυζαντινοί διαφύλαξαν τα αρχαία κείμενα, ο Ιωάννης Φιλόππος εισάγει την ωθητική δύναμη (impetus, ενώθηση), τον νόμο της αδράνειας, περιγράφει σωστά με πειράματα το νόμο της πτώσης των σωμάτων. Ο νόμος των ίσων επιφανειών του Κέπλερ είναι παρών σε θεωρίες του Ηλίου με ένα επίκυκλο (Horrocks 1627).

Ο ατ Τυσι και ο Χιονιάδης αντικαθιστούν τον «εξισωτή» του Πτολεμαίου με το «ζεύγος» του Πρόκλου/ ατ Τυσι. Η κίνηση της Γης αναφέρεται σε κείμενα των Γ. Παχυμέρη, Ι. Δαμασκηνού και Μιχαήλ Ιταλικού [1], ενώ ο Νικηφόρος Γρηγοράς προτείνει τη διόρθωση του ημερολογίου λόγω μετάπτωσης των ισημερινών [2]. Δυστυχώς το κείμενο του Γρηγορά δεν δίνει λεπτομέρειες ούτε την αριθμητική ακρίβεια της διόρθωσης.

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία ανέφερε ειδικότερα ο καθηγητής, καλύπτει μια χρονική περίοδο πάνω από 1100 χρόνια και είναι δύσκολο να περιγράψω το πνεύμα και τα αποτελέσματα κάθε εποχής. Για αυτό αποφάσισε να συγκεντρώσει την ομιλία σε δύο εποχές η μία είναι στην πρώιμη βυζαντινή περίοδο (5ον - 6ον αιώνα μ.Χ.) η δεύτερη είναι στον 13ον - 14ον αιώνα μ.Χ. Αναφέρθηκε στις καινούργιες ιδέες που αναπτύχθηκαν στις δύο αυτές περιόδους και στον τρόπο που επιτεύχθηκαν. Η παράδοση των βυζαντινών συνεχίστηκε και μετά το 1453 όπου στα χρόνια του διαφωτισμού έχουμε αστρονόμους που αφηρημένα με τις εργασίες τους την συνείδηση του Ελληνικού γένους, υπογράμμισε ο ίδιος.

Οι πληροφορίες για την Αστρονομία και τα Μαθηματικά στο Βυζάντιο, προέρχονται από παλαιά χειρόγραφα. Σε μια έκθεση χειρογράφων στις Ηνωμένες Πολιτείες παρουσιάστηκαν χειρόγραφα τα περισσότερα από τα οποία ήταν βυζαντινά. Ο καθηγητής Noel Swerdlow του πανεπιστημίου του Σικάγου, που έγραψε την εισαγωγή για τις θετικές επιστήμες [3], τονίζει ότι "η επιστημονική Αναγέννηση στη Δύση άρχισε με την μελέτη μερικών αρχαίων Ελληνικών και πολύ δύσκολων χειρογράφων της Αστρονομίας και των Μαθηματικών".

Ανάμεσα σ' αυτά ξεχωρίζει την Μεγίστη Σύνταξη του Πτολεμαίου, τα Κωνικά του Απολλώνιου του Περγαίου, τα στοιχεία του Ευκλείδη και άλλα. Οι εργασίες διασώζονται σε βυζαντινά χειρόγραφα που γράφτηκαν τον 8ον αιώνα μ.Χ. και μετέπειτα. Τα χειρόγραφα γράφτηκαν ή αντιγράφηκαν από διανοούμενους, μοναχούς και μαθητές. Τα αρχικά κείμενα χάθηκαν αλλιά έχουν διασωθεί αντίγραφα τα οποία αποδίδουν τα συγγράμματα με δύο τρόπους, είτε ακριβώς όπως τα έγραψαν οι αρχικοί επιστήμονες, είτε ως αναλύσεις των κειμένων με σχόλια του βυζαντινού συγγραφέα.

Υπάρχουν περισσότερα από 1000 χειρόγραφα με θέμα τα Μαθηματικά και την Αστρονομία σε πολλές βιβλιοθήκες του κό-

σμου. Αρκετά από αυτά σώζονται σε μοναστήρια και πολλά σε βιβλιοθήκες της Κωνσταντινούπολης και της Ιταλίας.

Πρώιμη βυζαντινή περίοδος

Στην πρώιμη βυζαντινή περίοδο η Ελληνιστική επιρροή είναι φανερή, διότι υπάρχουν συχνές αναφορές στις εργασίες του Αριστοτέλη (στο έργο του «Περί Ουρανού»), του Πλάτωνα («Τίμαιος») και στην Μεγίστη Σύνταξη (Almagest) του Πτολεμαίου. Ο Αριστοτέλης διαιρεί τον Κόσμο σε δύο περιοχές. Στην υποσελήνια, όπου ισχύουν οι νόμοι της Γης και στην υπερσελήνια, η οποία είναι αιθέρια όπου οι κινήσεις των πλανητών είναι συνεχείς και αμετάβλητες. Η Αστρονομία την εποχή εκείνη έχει ως αντικείμενο την ανακάλυψη των γεωμετρικών κανόνων που περιγράφουν τις κινήσεις της Σελήνης, του Ηλίου και των πέντε πλανητών. Συνήθως χρησιμοποιείται η έκφραση "Σώζειν τα Φαινόμενα" για να περιγράψουμε εργασίες η προσεγγίζουν το θέμα με γεωμετρικό τρόπο. Για να εξηγήσουμε τις κινήσεις των ουρανίων σωμάτων απαιτείται, αναφέρει ο Έλληνας καθηγητής η κατανόηση και παρουσίαση των αρχών της Κινηματικής. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη οι βασικές κινήσεις είναι δύο: η ευθύγραμμη και η κυκλική. Η αλλαγή του τρόπου σκέψης, που διορθώνει την κινητική θεωρία του Αριστοτέλη και επεκτείνει τους φυσικούς νόμους ώστε να ισχύουν σε όλο τον κόσμο, αρχίζει την πρώιμη Βυζαντινή περίοδο (5ος - 6ος αιώνα μ.Χ.).

Η σχολή της Αλεξάνδρειας, με εκπρόσωπο τον Ιωάννη τον Φιλόπονο (529 μ.Χ.), παρουσιάζει πρωτότυπες ιδέες.

Ο Ιωάννης Φιλόππος είναι χριστιανός, ελληνικής καταγωγής και έγραψε κριτική για τον Αριστοτέλη και τον νεοπλατωνικό φιλόσοφο Πρόκλιο. Ο Φιλόππος μελετά πειραματικά την πτώση των σωμάτων και βρίσκει ότι ο χρόνος που χρειάζονται δύο σώματα να πέσουν από ίδιο ύψος είναι ανεξάρτητος από το βάρος τους, κατόπιν εισάγει την έννοια της ορμής ότι τα κινούμενα σώματα έχουν μία «ωθητική δύναμη» (impetus, ενώθηση, ορμή) εισάγει τον νόμο της «αδράνειας» των σωμάτων, τέλος ισχυρίζεται ότι ο αιθέρας είναι θερμότητα που επιδρά στην «υποσελήνια» περιοχή. Μια παρόμοια κριτική του Αριστοτέλη εξασκείται από τον Averroes (1126-1198), και αργότερα από τον N. Oresme και J. Buridan στο Παρίσι. Ο Γαλιλαίος ασπάζεται τις θεωρίες του Φιλόπονου.

Την ίδια περίπου εποχή ο Πρόκλιος (Διάδοχος) στην Αθήνα, αποδεικνύει ότι η ευθύγραμμη κίνηση μπορεί να παραχθεί από την μεικτή κίνηση δύο κυκλικών κινήσεων [4]. Αυτό σημαίνει ότι η ταξινόμηση του Αριστοτέλη σε «ευθύγραμμη» και «κυκλική», δεν μπορεί να είναι η βάση της κινηματικής, αφού οι δύο κινήσεις σχετίζονται μεταξύ τους.

Υστεροβυζαντινή περίοδος

Στις εργασίες αυτής της περιόδου διακρίνουμε δύο κατηγορίες. Η πρώτη ακολουθεί την αρχαία Ελληνική παράδοση παρουσιάζοντας αποτελέσματα και διευκρινίζοντας τα αποτελέσματα τους. Αντιπροσωπιοί είναι ο Γεώργιος Παχυμέρης (1242-1310 μ.Χ.) και ο Θεόδωρος Μετοχίτης (1270-1332 μ.Χ.). Η δεύτερη κατηγορία εισάγει στο Βυζάντιο νέα αποτελέσματα από την Περσική/Αραβική αστρονομία με κύριο αντιπρόσωπο τον Γρηγόριο Χιονιάδη (1240-1320 μ.Χ.).

Ο Παχυμέρης και ο Μετοχίτης ανοίκουν στη πρώτη κατηγορία. Ο Γεώργιος Παχυμέρης έγραψε το «Σύνταγμα των τεσσάρων Μαθημάτων», (Quadrivium: Αριθμητική, Μουσική, Γεωμετρία, Αστρονομία) που έχει εκδοθεί από το Βατικανό [5]. Ένα βασικό χειρίδιο των θετικών Επιστημών. Ο Μετοχίτης είχε μία έξοχη

πολιτική σταδιοδρομία και υπηρέτησε σε ανώτατες θέσεις ως Μέγας Λογοθέτης και πρωθυπουργός στον αυτοκράτορα Ανδρόνικο ΙΙ Παλαιολόγο. Ο αυτοκράτωρ του παρότρυνε να γράψει μία εισαγωγή στην αστρονομία για να ανυψώσει το επίπεδο της εκπαίδευσης. Ο Μετοχίτης ανταποκρίθηκε και σε ηλικία 43 χρόνων άρχισε την μελέτη της Αστρονομίας με δάσκαλο τον Μαρουήλ Βρυέννιο. Αποτέλεσμα ήταν η εκτενής διατριβή με τίτλο

«Στοιχείωση Αστρονομική» [6] – μια εκτενή εργασία παράλληλη με «την Μεγίστη Σύνταξη» του Πτολεμαίου, με πολλούς αστρονομικούς πίνακες. Η Στοιχείωση μελετήθηκε από μεταγενέστερους αστρονόμους (Νικ. Γρηγοράς, Ιωάννης Χοστασμένος και άλλους) όπως μαρτυρούν τα σχόλια που έγραψαν στο περιθώριο του χειρογράφου. Ειδικά ο Χορτασμένος έγραψε μία εισαγωγή όπου αναφέρει ότι με την Στοιχείωση μπορεί ο μελετητής να διαπλευσει το το άπλητον πέλαγος της διανοίας του Πτολεμαίου (αλλά το μέγα εκείνο άπλητον πέλαγος της Πτολεμαίου διανοίας παρεχομένη περαιούσθαι ασφαλώς, ώσπερ επί τινός σχεδίας φερομένους.) Τα πρώτα 5 κεφάλαια της Στοιχείωσης έχουν εκδοθεί από τον B. Byden University of Göteborg [7].

Ο Ε. Πάσχος και Χ. Σημελίδης θα εκδόσουν τα κεφάλαια 5-30.

Εκείνη την εποχή η αστρονομία είχε αναπτυχθεί στην Πέρση και τις Αραβικές χώρες. Ο Χιονιάδης για να μυηθεί την γνώση τους επισκέφθηκε την Ταυρίδα της Περσίας και έφερε πίσω χειρόγραφα με αστρονομικά κείμενα τα οποία μεταφράσε στα σύμφωνα με την Ελληνική παράδοση. Έγραψε επίσης ένα σύντομο εγχειρίδιο με τίτλο Περί των Σχημάτων των Αστέρων [8] όπου εισάγει καινούργιες ιδέες από τον Αραβικό – Περσικό κόσμο (18 σελίδες κείμενο και 13 σελίδες με διαγράμματα). Στο κείμενο του χρησιμοποιεί και το θεώρημα του Πρόκλου που ανέφερα ποιο πάνω – γνωστό παγκοσμίως ως ατ Τυσι couple. Μ' αυτό τον τρόπο περιγράφει την φαινόμενη κίνηση της Σελήνης και του Ερμή. Την ίδια μέθοδο χρησιμοποιεί και ο Κοπέρνικος και αναφέρει μόνο τον Πρόκλιο [9]. Οι καθηγητές Neugebauer και Swerdlow εντόπισαν την εργασία "Περί των Σχημάτων των Αστέρων" και επειδή η εργασία βρισκόταν και βρίσκεται στην Ιταλία (Vaticanus gr. 211) αναφέρουν ως πολύ πιθανό να ήταν γνωστή στον Κοπέρνικο.

Ο κ. Πάσχος δεν παραλείπει να τονίσει ότι πολλά χειρόγραφα μεταφέρθηκαν στην Ιταλία από τον κληρικό και μετέπειτα καρδινάλιο Βησσαρίωνα καθώς και από τον Γεώργιο Τραπεζούντιο. Η βιβλιοθήκη χειρογράφων του Βησσαρίωνα διασώζεται στη Βενετία. Ο Βησσαρίων επισκέφθηκε στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης δύο καθηγητές, τον Georg Peurbach και τον Johannes Regiomontanus, τους οποίους έπεισε να μεταφράσουν αρχαία και βυζαντινά κείμενα από τα Ελληνικά στα Λατινικά. Μερικά από αυτά εκδόθηκαν και διασώζεται ένας κατάλογος του προγράμματος που είχαν σχεδιάσει. Οι δύο αστρονόμοι θεωρούνται σήμερα πρωτοπόροι της Αναγέννησης της Δύσης.

Αναφορές — References

- [1] G. V. Schiaparelli, Voläufer des Copernicus in Alterthum, Verlag von Quandt and Handel (Leipzig, 1876)
- [2] Van Dielen, J. L. Nikephoros Gregoras, Historia Romaike (1979)
- [3] Rome Reborn: The Vatican Library and renaissance Culture (1993, Library of Congress –USA)
- [4] Proklos Diadochos, A commentary on the first book of Euclid's Elements; G.R. Morrow Princeton University Press; Υπόρχει και ελληνική Έκδοση (Πρόκλιος, Δ. «Εισ πρώτων του Ευκλείδους στοιχείων», Εκδόσεις Κάκτος)
- [5] Tannery, P. Quadrivium de George Pachymere (Vatican, 1940)
- [6] Vaticanus gr. 182 και Vaticanus gr. 1365 γραμμ.ενο το 1326/1331
- [7] Byden, B.Theodore Metochites' Stoiicheiosis Astrononike and the Study of Natural Philosophy..... (Uni. Göteborg 2003)
- [8] E.A.Paschos P.Sotiroudis, "On the Schemata of the Stars" (World Scientific, 1998).
- [9] Nicolaus Copernicus "On the Revolutions of the Heavenly Spheres" Βιβλίο 5, Κεφάλαιο 25 On Mercury

CULTURE

Ερμηνεία της παράστασης της Γέννησης του Κυρίου

Γράφει ο Αρχιερατικός Επίτροπος Βαυαρίας π. **Απόστολος Μαλαμούσης**
Πρωτοπρεσβύτερος του Οικουμενικού Θρόνου

Σε κάθε εικονογραφική παράσταση ο Κύριος Ιησούς Χριστός είναι στο μέσον της παράστασης, ως ένδειξη για το ότι Αυτός είναι το κέντρο της ζωής, το Α και το Ω, η αρχή και το τέλος. Ενώ η διήγηση του ευαγγελίου αναφέρει ότι η Μητέρα του Κυρίου τοποθέτησε το βρέφος μέσα σε μία φάτνη, στην ορθόδοξη αγιογράφιση αντί για φάτνη υπάρχει μία σαρκοφάγος, δηλαδή ένα είδος τάφου. Πρόκειται για μια θεολογική θεώρηση, ότι ο Κύριος αρχίζει την επίγεια ζωή από ένα τάφο και θα την τελειώσει μέσα σ' ένα τάφο, από όπου και θα αναστηθεί.

Στην εικόνα διακρίνουμε την παρουσία της Αγίας Τριάδας. Στο πάνω μέρος της εικόνας υπάρχει ένα μισός κύκλος (ημικύκλιο) με ακτίνες, ως ένδειξη της παρουσίας του Θεού Πατέρα. Στη μεσαία ακτίνα που κατεβαίνει μέχρι τη σπηλιά, υπάρχει ένας κόμβος, ή ένα περιστέρι ως ένδειξη της παρουσίας του Αγίου Πνεύματος

και στη φάτνη-σαρκοφάγο ο Υιός και Λόγος του Θεού, ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός.

Οι άγγελοι στο επάνω μέρος της παράστασης, δεξιά και αριστερά, υμνούν τη γέννηση του Κυρίου με τον ύμνο «Δόξα εν υψίστοις Θεώ και επι γης ειρήνη εν ανθρώποις ευδοκία» και ανακοινώνουν στους βοσκούς τη γέννηση του Θε-ανθρώπου.

Η Παναγία Μητέρα είναι δίπλα στον Ιησού σε ημίρθια θέση και όχι ξαπλωμένη, όπως συμβαίνει σε κάθε γυναίκα που τίκτει. Με την παράσταση αυτή τονίζεται το γεγονός, ότι η Μαρία έτεκε τον Ιησού χωρίς πόνους γέννησης.

Πίσω από τη φάτνη τα δύο ζώα θυμίζουν την προφητεία του προφήτη Ησαΐα, ο οποίος εκφράζει το παράπονο του Θεού, ότι δηλαδή τα άλογα ζώα εκφράζουν ένα ευχαριστώ στο Θεό για την ύπαρξή τους, πράγμα που δεν συμβαίνει, δυστυχώς, σε πολλούς ανθρώπους.

Η σπηλιά με το σκούρο χρώμα συμβολίζει τον τότε κόσμο που ζούσε μέσα σε πνευματικό σκοτάδι. Η ακτίνα του Θεού που εισέρχεται στη σπηλιά θυμίζει το φως και την ελπίδα που έφερε στον κόσμο η γέννηση του Κυρίου.

Στο κάτω μέρος της παράστασης δεξιά εικονίζεται ο Ιωσήφ να εκφράζει την απορία του για τη θαυμαστή γέννηση του Κυρίου. Ο Ιωσήφ δέχθηκε ένα πειρασμό από τον διάβολο, ότι η Μαρία γέννησε το παιδί με ένα ξένο άνδρα, ενώ ένας ο άγγελος τον καθησυχάζει, ότι το παιδί είναι καρπός του αγίου Πνεύματος και είναι Υιός του Θεού. Επειδή ο Ιωσήφ δεν έχει σχέση με την εγκυμοσύνη της Παναγίας και τον τοκετό, για το λόγο αυτό η ορθόδοξη αγιογράφιση εικονίζει τον Ιωσήφ πάντα μακριά από την φάτνη. Ο Ιωσήφ είναι ο προστάτης της Παναγίας και του Ιησού και όχι σύζυγος της Μαρίας και πατέρας του Χριστού.

Αριστερά είναι οι τρεις μάγοι με τα δώρα που ξεκινούν από την ανατολή για να έλθουν στον Ιησού και να τον προσκυνήσουν. Το όλο φυσικό τοπίο, χωρίς δένδρα, υποδεικνύει την ταπεινότητα του Κυρίου, που δέχθηκε να έλθει στον κόσμο, όχι σε πολυτελή ανάκτορα ή άνετο περιβάλλον, αλλά σε αφιλόξενο, απόκοσμο και κρύο περιβάλλον, για να επαναφέρει ανθρώπους και φύση στη σωτήρια αγκαλιά του Θεού.

Χριστούγεννα: Η εορτή και το φως

Γράφει η **Δήμητρα Α. Κούκουρα**
Καθηγήτρια της Ομιλητικής, Τμήμα Θεολογίας Α.Π.Θ

1. Δεν υπάρχει ανθρώπινη κοινωνία χωρίς εορτές. Αυτό γίνεται γνωστό από την παρατήρηση με τις δυνατότητες των μαζικών μέσων και του κυβερνοχώρου και τη μελέτη παλαιότερων πολιτισμών. Ο Δημόκριτος εξηγεί το φαινόμενο επιγραμματικά: «βιωτή χωρίς εορτή, μακρύς δρόμος χωρίς πανδοχείο» ή με νεώτερες παραστάσεις: «μακρύς αυτοκινητόδρομος χωρίς σταθμό ανεφοδιασμού».

Ο Περικλής στο εγκώμιό του για το πολίτευμα των Αθηνών εκθειάζει τη σημασία τους: «Αλλά και για το πνεύμα μας έχουμε εφεύρει πολλούς τρόπους να το ανακουφίζουμε από τους κόπους, τελώντας αγώνες και θυσίες σε εορτές που έχουμε καθιερώσει σε όλη τη διάρκεια του έτους και ευημερίζοντας τις κατοικίες μας. Η ευχαρίστηση που καθημερινά απολαμβάνουμε από όλα αυτά, διώχνει τη μελαγχολία (τό λυπηρόν)». (Θουκ. Ιστορία II, 38).

Οι εορτές στους διάφορους λαούς σχετίζονται με τα φυσικά φαινόμενα, την καθημερινή ζωή, την ιστορία, τη θρησκευτική πίστη. Παράλληλα, οι προετοιμασίες και οι εορτασμοί στη διάρκεια του έτους διώχνουν τον καθημερινό μόχθο και τη θλίψη.

2. Το χειμερινό ηλιοστάσιο ήταν σημαντικός σταθμός για τον ειδωλολατρικό κόσμο στους πρώτους αιώνες μ.Χ. Είναι η χρονική περίοδος του Δεκεμβρίου (μεταξύ 21-25), όταν ο ήλιος φτάνει στη νοτιότερη απόκλιση του από τη γη. Τότε στο Βόρειο ημισφαίριο η νύχτα είναι η μεγαλύτερη του έτους, ενώ στο Νότιο η μεγαλύτερη ημέρα.

Την ίδια εποχή στην κοσμοκράτειρα Ρώμη η περίοδος αυτή ήταν συνυφασμένη με τη γενέθλιο ημέρα του αήττητου ηλίου που ξαναγεννιόταν (dies natalis solis invicti). Πρόκειται για συμφύρμό των εορτών του Διονύσου και του Απόλλωνα των Αρχαίων Ελλήνων και του ινδικής προέλευσης Μίθρα που πέρασαν στη Ρώμη. Όλες αναδείκνυαν την εξάρτηση των ανθρώπων από το

φως και τη θερμότητα του ηλίου για τις γεωργικές καλλιέργειες, τις γενικότερες δραστηριότητές τους και την ψυχική τους ευεξία.

3. Η Εκκλησία μεταμόρφωσε το ημερολόγιο του Ελληνορωμαϊκού κόσμου σε εορτολόγιο. Οι εορτές γίνονται αφορμές για να θυμούνται οι πιστοί και προ πάντων να βιώνουν γεγονότα της ζωής του Χριστού και των αγίων, που δίνουν νόημα στην πρόσκαιρη βιωτή και απαντήσεις για τον αδυσώπητο θάνατο.

Μέσα στον κύκλο μιας εβδομάδας η πρώτη χριστιανική εορτή είναι η Κυριακή, το εβδομαδιαίο Πάσχα της Εκκλησίας. Τότε γίνεται η σύναξη των πιστών, η τέλεση της θείας ευχαριστίας για τις άπειρες ευεργεσίες του Θεού, τις αφανείς και τις φανερές για χάρη του γένους των ανθρώπων: τη θαυμαστή δημιουργία που από την ανυπαρξία έδωσε ύπαρξη και τη διέξοδο από την αναγκαστική φθορά και τον θάνατο.

Στον ετήσιο κύκλο το Πάσχα υπήρξε η εορτή των εορτών, εφόσον ο Ιησούς Χριστός με τα φρικτά πάθη, τον Σταυρό και την Ανάστασή του θανατώνει τον θάνατο και ανασταίνει τους νεκρούς. Έκτοτε όσοι βαπτίζονται στο όνομα της Αγίας Τριάδος ενσωματώνονται στο αναστημένο του Σώμα και κατά χάριν γίνονται μέτοχοι της θείας του δόξας.

Τα Θεοφάνεια υπήρξε εξίσου σημαντική εορτή με πολλαπλή θεολογική φόρτιση. Μνημόνευε όλα τα γεγονότα, με τα οποία ο Τριαδικός Θεός φανερώθηκε στον κόσμο δια του Ιησού Χριστού: γέννηση, προσκύνηση των μάγων, βάπτισμα. Στην Ανατολή είχε καθιερωθεί στις 6 Ιανουαρίου, ημέρα του χειμερινού ηλιοστασίου κατά παλαιότερους προσδιορισμούς.

Περί τα τέλη του 4ου αιώνα επεκράτησε ομοίως στη Δύση και την Ανατολή η 25η Δεκεμβρίου ως η γενέθλιο ημέρα του Ιησού Χριστού. Η Εκκλησία εορτάζει τον Ήλιο της Δικαιοσύνης, τον δημιουργό και νομοθέτη του παντός, που φανερώθηκε μέσα στη δημιουργία του και γέμισε τα πάντα από το φως της ειρήνης, της δικαιοσύνης, της αγάπης.

Ο Απ. Παύλος τονίζει: «είναι μεγάλο το μυστήριο της πίστεως που μας αποκαλύφτηκε. Ο Θεός φανερώθηκε ως άνθρωπος, το Πνεύμα απέδειξε ποιος ήταν, φανερώθηκε στους αγγέλους, κηρύχθηκε στα έθνη, τον πίστεψε ο κόσμος, αναλήφθηκε με δόξα»(Α' Τιμ. 3,16).

4. Το ερώτημα για τα Χριστούγεννα παραμένει καιρίο: Τι σημαίνει σήμερα αυτός ο εορτασμός;

Συχνά οι απαντήσεις θυμίζουν το «πανδοχείο του Δημοκρίτου»: επανασύνδεση της οικογένειας και των φίλων, διακοπή από τον καθημερινό μόχθο, εορταστικός ευημερισμός κατοικιών, φωταγώγηση δημόσιων χώρων, παραδοσιακά εδέσματα και ποικίλη ψυχαγωγία. Για τα αυξανόμενα θύματα της οικονομικής κρίσης είναι ημέρες εντονότερου πόνου για τις στερήσεις, αλλά και αυξημένης κοινωνικής ευαισθησίας για τη συμβολική έστω και στιγμιαία ανακούφισή τους.

Αν η ερώτηση διατυπωθεί ως προς το περιεχόμενο της εορτής, οι απαντήσεις είναι λιτές: «γεννήθηκε ο Χριστός», χωρίς περαιτέρω σχόλια! Όχι γιατί όντως είναι ανεξήγητο το μυστήριο, αλλά γιατί είναι είτε άγνωστο είτε άσχετο με τη ζωή πολλών ανθρώπων, κυρίως των νεώτερων. Σ' ένα σχετικό ερωτηματολόγιο απαντήσεις του τύπου «και λοιπόν; εμένα τί με νοιάζει;» δημιουργούν ποικίλους προβληματισμούς οι οποίοι απ' ευθείας παραπέμπουν στον επανευαγγελισμό.

Οι καμπάνες των ναών την ημέρα των Χριστουγέννων κτυπούν δυνατά, παρατεταμένα και χαρούμενα. Όσοι συμμετέχουν στον όρθρο και στη θεία λειτουργία ζουν το ασύλληπτο θαύμα της Γέννησης του Χριστού ως ένα ενεστωτικό γεγονός.

Η υμνογραφία, η αγιογραφία, τα αναγνώσματα, οι αιτήσεις, οι ευχές, ερμηνεύουν με όλα τα δυνατά ανθρώπινα μέσα την αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο, με αποκορύφωμα τη μετοχή στον μυστικό του δείπνο «εις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν τῆν αἰώνιον».

Στο τέλος της θείας λειτουργίας τα πλήθη των πιστών που συρρέουν στους ναούς ψάλλουν: «εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον».

Αυτό το φως καθούνται να μεταδώσουν στη συνέχεια στον κόσμο με το ήθος τους, τους αγώνες για την ειρήνη και τη δικαιοσύνη, την καταπολέμηση του ψεύδους και της αδικίας, τις πρωτοβουλίες τους για έργα αγάπης, παιδείας και πολιτισμού.

Με αυτή τη μαρτυρία αναδεικνύονται «παιδιά του αληθινού φωτός» (Εφ. 5,8) και γίνονται αφορμή να γνωρίζουν οι άνθρωποι (Μτ 5,16) και να δοξάζουν τον Πατέρα των Φώτων.

CULTURE

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Γένεση και καθιέρωση στο ορθόδοξο εορτολόγιο

Υπό Δρος **Κωνσταντίνου Νικολακόπουλου**
καθηγητού Πανεπιστημίου Μονάχου

Η αναζήτηση της γένεσης και της χρονικής έναρξης εορτασμού των Χριστουγέννων στα βάθη των χριστιανικών αιώνων αποτελεί ένα πολύ ενδιαφέρον εγχείρημα. Ας μην ξεχνούμε ότι η εορτή αυτή δεν συνιστά μια μοναδική λειτουργική ημέρα, αλλά καθορίζει ένα μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αυτό του λεγομένου «Δωδεκαμήρου», του οποίου αποτελεί και το κεντρικό σημείο. Το ενδιαφέρον και σημαντικό σε αυτή τη συνάφεια είναι λοιπόν, ότι στους πρώτους αιώνες η ακόμη τότε ενωμένη Χριστιανική Εκκλησία τελούσε μόνο το Πάσχα ως μια ενιαία εορτή. Στους αρχικούς αιώνες δεν διαπιστώνεται καθιερωμένος εορτασμός των Χριστουγέννων, αφού παρουσιάζεται παντελής ανυπαρξία σχετικών μαρτυριών. Δημιουργούνται λοιπόν εύλογες απορίες και αξίζει να προσπαθήσει κανείς να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα, όπως στο πότε, υπό ποιές συνθήκες, για ποιές αιτίες και ασφαλώς πού πρωταρχικά εμφανίζεται ο αυτόνομος εορτασμός των Χριστουγέννων.

Εάν θελήσουμε λοιπόν να ανατρέξουμε στις πηγές αυτής της τόσο μεγάλης εορτής, θα πρέπει να κάνουμε τις εξής δύο εντυπωσιακές διαπιστώσεις:

■ Κατά τους τρεις πρώτους αιώνες είναι αναμφισβήτητο γεγονός, ότι η αρχαία αδιαίρετη Εκκλησία εγνώριζε και τελούσε μόνο μια εορτή, δηλαδή την Ανάσταση του Σωτήρος Χριστού.

■ Στις διηγήσεις των Ευαγγελίων περί της γεννήσεως του Χριστού δεν υπάρχουν καθόλου συγκεκριμένοι χρονικοί προσδιορισμοί για την εποχή, κατά την οποία έλαβε χώρα το γεγονός της ενσάρκωσης του Λόγου. Αντιθέτως, θα λέγαμε, στα Ευαγγέλια έχουμε υπαινιγμούς και ενδείξεις περί αποκλεισμού του χειμώνα ως περιόδου γεννήσεως του θείου βρέφους. Ένα από τα χαρακτηριστικότερα χωρία των Ευαγγελίων αναφέρεται στο κατά Λουκάν, όπου διαβάζουμε:

«Και πομένες ήσαν εν τη χώρα τη αυτή άγραυλούντες και φυλάσσοντες φυλακάς της νυκτός επί την ποιμνην αυτών» (Λκ 2,8). Αυτό το δεδομένο άλλωστε έδωσε την αφορμή σε οπαδούς του γνωστικού Βασιλείδη κατά τον β' αιώνα να καθορίσουν αυθαίρετα τον εορτασμό των Χριστουγέννων την 19η ή 20η Απριλίου, με κάποιους άλλους υπολογισμούς τους δε αργότερα την 20η Μαΐου. Το ενδιαφέρον και σημαντικό σε αυτή τη συνάφεια είναι λοιπόν, ότι τους τρεις πρώτους αιώνες δεν διαπιστώνεται καθιερωμένος εορτασμός των Χριστουγέννων, αφού παρουσιάζεται παντελής ανυπαρξία σχετικών μαρτυριών. Ήρα, ο μεγάλος προβληματισμός συνίσταται στο πότε, υπό ποιές συνθήκες, για ποιές αιτίες και ασφαλώς πού πρωταρχικά τον δ' αιώνα εμφανίζεται ο αυτόνομος εορτασμός των Χριστουγέννων.

Αρχική συνάφεια προς την εορτή των Θεοφανείων

Εκτός του πλαισίου της επίσημης αρχαίας Εκκλησίας έχουμε στην Αίγυπτο και την Αραβία ανάμεσα στα 120-140 μ.Χ. την πρώτη εμφάνιση της ανάμνησης και του εορτασμού της Βάπτισης του Ιησού την 6η Ιανουαρίου από μια ομάδα αιρετικών Χριστιανών, οπαδών του γνωστικού Βασιλείδη. Είναι μάλιστα πολύ χαρακτηριστικό ότι, κατά την άποψή των, κατά το Βάπτισμα του Ιησού στον Ιορδάνη συνετελέσθη ταυτόχρονα και η ενσάρκωση του Λόγου. Έτσι ουσιαστικά με τέτοια δεδομένα είναι αναμφισβήτητο, ότι οι γνωστικοί αυτοί, ως πρώτοι μάρτυρες εορτασμού των Θεοφανείων, κατά τη συγκεκριμένη ημερομηνία της 6ης Ιανουαρίου εώρταζαν συγχρόνως τη Σάρκωση και τη Βάπτισμα του Χριστού.

Αυτή λοιπόν η τόσο σημαντική μαρτυρία περί της καθιέρωσης της εορτής των Θεοφανείων ήδη το 2ο αιώνα δηλώνει ότι όντως η Βάπτισμα είναι η αρχαιότερη εορτή μετά την Ανάσταση του Σωτήρος. Παράλληλα όμως φέρει το χαρακτηρισμό «Θεοφάνεια», δηλαδή εμφάνιση του Θεού, κάτι που στη διάρκεια των τεσσάρων πρώτων αιώνων περιείχε συγκεκριμένα τόσο την έννοια της Γεννήσεως όσο και την έννοια της Βαπτίσεως του Κυρίου, εφόσον και τα δύο γεγονότα παραπέμπουν στην επί γης εμφάνισή του. Θα

μπορούσαμε μάλιστα να κατοχυρώσουμε βιβλικά τη διπλή αυτή έννοια της θεοφάνειας ή αλληλώς επιφάνειας του Θεού βάσει του γνωστού παύλειου χωρίου από την προς Τίτον επιστολή: «'Επεφάνη γάρ ή χάρις του θεου ή σωτήριος πᾶσιν ανθρώποις» (Τιτ 2,11).

Ένα ακόμη ενδιαφέρον σημείο είναι εδώ αξιοσημείωτο. Ο συνεορτασμός των δύο αυτών δεσποτικών εορτών στην αρχαία Εκκλησία κατά την ίδια ημέρα εστηρίχθη και σε ένα ακόμη χωρίο από το κατά Λουκά Ευαγγέλιο. Ο ευαγγελιστής λοιπόν αμέσως μετά την εξιστόρηση του Βαπτίσματος του Ιησού αναφέρει: «Και αυτός ήν Ιησούς άρχόμενος ώσει έτών τριάκοντα» (Λκ 3,23). Από την ερμηνεία αυτής της εκφράσεως προέκυψε λοιπόν η εικασία, ότι ο Ιησούς έλαβε το Βάπτισμα στον Ιορδάνη ακριβώς τριάντα χρόνια μετά τη γέννησή Του, δηλαδή την ίδια ημέρα κατά την οποία πριν τριάντα χρόνια είχε γεννηθεί κατά σάρκα.

Αυτόνομος εορτασμός των Χριστουγέννων

Αναζητώντας τη χρονική στιγμή, κατά την οποία η Χριστού γέννηση αποκόπτεται από την εορτή των Θεοφανείων, επισημαίνουμε το έτος 354 μ.Χ., όπου έχουμε την πρώτη μαρτυρία περί αυτόνομης τελέσεως των Χριστουγέννων στη Ρώμη. Βασική μας πηγή γι' αυτή τη μαρτυρία είναι ο λεγόμενος Χρονογράφος του 354. Πρόκειται για τον τίτλο ενός σημαντικού βιβλίου της εποχής με καλλιγραφίες και διακοσμήσεις του έλληνα καλλιγράφου Φλάβιου Διονύσιου Φιλόκαλου, κατόπιν παραγγελίας ενός πλούσιου χριστιανού ονόματι Βαλεντίνου. Η συγγραφή του πολυδάπανου βιβλίου άρχισε το 336 μ.Χ. και περατώθηκε το 354 μ.Χ., όπως εξακριβώνουμε και στον επίσημο τίτλο του. Εκεί λοιπόν γίνεται μνεία της εορτής των Χριστουγέννων την 25η Δεκεμβρίου, πράγμα που σημαίνει ότι αρχικά η εορτή καθιερώθηκε ως αυτόνομη στη Ρώμη μεταξύ των ετών 330-335 μ.Χ.

Η επιλογή της συγκεκριμένης ημερομηνίας δεν έγινε τυχαία αλλά είχε άμεση σχέση με το ρωμαϊκό, δηλαδή το ειδωλολατρικό ημερολόγιο, εφόσον η ημέρα αυτή ήταν ήδη καθιερωμένη ως ημέρα γέννησης του περσικού θεού Μίθρα ή, με άλλα λόγια, του «αήττητου θεού Ήλιου» (Natalis Solis Invicti). Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η ειδωλολατρική αυτή εορτή ήταν αυτόματα και η εορτή του «χειμερινού ηλιοστασίου», κατά την αστρονομική του ορολογία, δηλαδή η εορτή της επικράτησης του φωτός επί του σκότους, αφού από τη συγκεκριμένη ημέρα άρχιζε η αύξηση της ημέρας εις βάρος της νύκτας.

Πέρα από την καθιέρωση των Χριστουγέννων ως αυτόνομης εορτής στη Ρώμη σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και περαιτέρω πληροφορίες αναφορικά με το χρόνο υιοθετήσεως της ρωμαϊκής πρωτοβουλίας και από άλλες εκκλησιαστικές επαρχίες των πέντε αρχαίων Πατριαρχείων. Σύμφωνα με μια σχετική μαρτυρία

του επισκόπου Μιλέβης της Νουμίδας, Οπατίου, σε κάποιο κείμενό του ονόματι «χριστουγεννιάτικο κήρυγμα», η χριστιανική Βόρεια Αφρική εώρταζε τα Χριστούγεννα γύρω στο 360 μ.Χ. κατά την παράδοση της Εκκλησίας της Ρώμης, δηλαδή αυτόνομα από τα Θεοφάνεια, την 25η Δεκεμβρίου. Βασίζομενοι περαιτέρω σε μια αξιόπιστη μαρτυρία του Ιωάννου Χρυσόστομου, θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι τα Χριστούγεννα, ως αυτόνομη εορτή, καθιερώθηκαν γύρω στο 376 μ.Χ. στην Αντιόχεια. Κύριος μάρτυρας για τη θέσπιση της αυτόνομης εορτής των Χριστουγέννων στην πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας είναι ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος με τους περίφημους Λόγους του 38, 39 και 40. Στα κείμενα αυτά γίνεται σαφές, ότι ο ιδιαίτερος εορτασμός των Χριστουγέννων καθιερώνεται στην Κωνσταντινούπολη το 379 μ.Χ. Ήδη στον τίτλο της 38ης ομιλίας του, η οποία επιγράφεται «Λόγος εις τὰ Θεοφάνεια, εἴτουν γενέθλια του Σωτήρος», γίνεται φανερό η μέχρι τότε εξέλιξη της σχετικής ορολογίας. Έτσι ο όρος «Θεοφάνεια» χρησιμοποιείται για πρώτη φορά εδώ σε άμεση και αποκλειστική σχέση με τη γέννηση και όχι με τη βάπτισμα του Ιησού Χριστού. Είναι παρ' όλα ταύτα αναμφισβήτητο ότι εξ αρχής και μέχρι των ημερών μας υπάρχει μια εσωτερική σύνδεση των εορτών της Γέννησης και της Βαπτίσεως του Σωτήρα. Κυριώτερος μάρτυρας αυτής της αδιάκοπης πλοκής των δύο εορτών είναι η μνημογραφία της Εκκλησίας μας, σε μερικούς ύμνους της οποίας οι ίδιες θεολογικές παράμετροι διαπερνούν και τα δύο γεγονότα. Θα αναφέρω μόνο ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αναφορικά με τον Ιησού Χριστό, τον Ήλιο της Δικαιοσύνης, όπου η μνημογραφία συμπληρεί τις πολλές διαστάσεις της Θεοφάνειας (στη Γέννα και τη Βάπτισμα) του απροσίτου φωτός και της ανατολής ανατολών. Πρόκειται για το αρχικό τμηματικό κείμενο εκάστου Εξαποστειλαρίου των δύο εορτών, όπου παρουσιάζονται εντυπωσιακές εκφραστικές και κυρίως θεολογικές ταυτολογίες:

Εξαποστειλάριον Χριστουγέννων

Έπεσκέψατο ήμᾶς
έξ ύψους ό Σωτήρ ήμῶν
άνατολή άνατολών
και ό έν σκότει και σκιᾷ εὔρομεν την άλήθειαν...

Εξαποστειλάριον Θεοφανείων

Έπεφάνη ό Σωτήρ
ή χάρις ή άλήθεια
έν ρείθροις του Ιορδάνου
και τους έν σκότει και σκιᾷ
καθεύδοντας έφώτισεν...

Ο εορτολογικός κύκλος των Χριστουγέννων

Με την αυτονόμησή της και ανάδειξή της η εορτή των Χριστουγέννων καθίσταται έτσι άξονας καθορισμού όλων των υπολοίπων εορτών που έχουν άμεση σχέση με τη Γέννηση:

■ 8 ημέρες μετά τη Γέννηση η Περιτομή ή Ονοματοδοσία του νεογέννητου θείου βρέφους (1η Ιανουαρίου)

■ 40 ημέρες μετά τη Γέννηση ο αγιασμός ή η Υπαπαντή του νεογέννητου Ιησού με τον Πρεσβύτερο Συμεών (2α Φεβρουαρίου)

■ Εννέα μήνες πριν τη Γέννηση η άσπορος σύλληψη δηλαδή ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25η Μαρτίου)

■ Εφόσον ο Ευαγγελισμός έλαβε χώρα «τῷ μηνί τῷ ἔκτω» από τη Σύλληψη του Προδρόμου, καθιερώθηκε η Σύλληψη του Βαπτιστού να εορτάζεται την 23η Σεπτεμβρίου

■ Εννέα μήνες μετά τη Σύλληψη καθιερώνεται το Γενέθλιον του Προδρόμου (24 Ιουνίου)

Καθίσταται εκ των ανωτέρω λοιπόν σαφές, ότι τα Χριστούγεννα αποτελούν τον άξονα διαμορφώσεως βασικών ακινήτων εορτών. Μέσω αυτής της εορτολογικής διαδικασίας αντιλαμβάνομεθα και την ουσία του λεγόμενου λειτουργικού χρόνου: ο εορτασμός των Χριστουγέννων δεν βασίζεται σε μια απλή ιστορική ανάμνηση που εξαρτάται από στενά ημερολογιακά δεδομένα, αλλά την ημερομηνία εορτασμού την προσδιορίζει πολύ περισσότερο το μήνυμά της.

CULTURE

Οδοιπορικό στα Μοναστήρια των Μετεώρων

Μέσα από το βιβλίο «Μετέωρα - Οι Αετοφωλιές της Ορθοδοξίας» του Δημήτρη Σωτηρόπουλου

Ο 36χρονος **Δημήτρης Σωτηρόπουλος**, Πειραιώτης Φωτογράφος - Εκδότης με καταγωγή από την Πελοπόννησο (Δίβρη, Ορεινή Ηλεία) και την Κρήτη (Χανιά), έχει εκδώσει μέχρι τώρα 7 βιβλία: Τρία για το Άγιον Όρος, τρία για τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου, της Στερεάς Ελλάδας και της Θεσσαλίας, καθώς και ένα για τα Μετέωρα. Ειδικότερα για το τελευταίο, θα μας περιγράψει την μοναστική πολιτεία των Μετεώρων μέσα από τη δική του - φωτογραφική - ματιά.

Έχοντας ήδη επισκεφθεί την περιοχή αρκετές φορές, ο κ. Σωτηρόπουλος - που μεταξύ άλλων συνεργάζεται με την Getty Images, το μεγαλύτερο πρακτορείο φωτογραφιών παγκοσμίως - αποφάσισε να της αφιερώσει ξεχωριστό βιβλίο. Κι αυτό γιατί, όπως μας λέει ο ίδιος, «κυκλοφορούν αρκετές εκδόσεις για τα Μετέωρα, αλλά σχεδόν όλες χαρακτηρίζονται από τη μονοδιάστατη, απολύτως τουριστική περιγραφή των Μοναστηριών, καθώς και του γύρω περιβάλλοντος. Έτσι λοιπόν, θέλησα να δώσω κάτι διαφορετικό σε όσους ενδιαφέρονται για την περιοχή, κάτι που θα κινείται μεταξύ ενός φωτογραφικού λευκώματος, ιστορικού οδοιπορικού και προσπάθεια πνευματικής καταγραφής των στιγμών που μπορεί να βιώσει ένας επισκέπτης τους.

Παρότι τα Μετέωρα είναι από τις πλέον τουριστικές περιοχές της Ελλάδας, με εκατοντάδες χιλιάδες επισκεπτιών κάθε χρόνο, χειμώνα - καλοκαίρι, που δημιουργεί ίσως μια εικόνα τουριστικής υπερπροβολής, θεωρώ πως ακόμα και σήμερα, μπορεί κανείς να βρει ενδιαφέροντα πράγματα εκεί. Για παράδειγμα, μπορεί να μελετήσει τις άφθαστες βυζαντινές τοιχογραφίες των Ιερών Μονών, που μονάχα στο Άγιον Όρος συναντάμε παρόμοιες. Μπορεί να θαυμάσει τη φύση και να αναλογιστεί τις υπεράνθρωπες προσπάθειες των πρώτων μοναχών να χτίσουν εδώ πάνω, σε αυτούς τους απόκρημνους βράχους, τα ασκηταριά τους, που με την πάροδο των χρόνων έγιναν μοναστικές κυψέλες, με τεράστιο πνευματικό και κοινωνικό έργο.

Επίσης, ο επισκέπτης μπορεί να σταθεί σε μια γωνιά των κατανυκτικών Καθολικών και να παρακολουθήσει μια Ακολουθία: Το μυσταγωγικό, Ορθόδοξο κήλιμα θα του δώσει μια εικόνα

της Πίστης μας διαφορετική από αυτήν που έχουμε συνθίσει στις μεγάλες πόλεις, όπου κυριαρχεί η εκκοσμίκευση. Εδώ, σε αυτές τις «αετοφωλιές», τα Μοναστήρια των Μετεώρων, μπορεί κανείς να βρει το πραγματικό νόημα της Ορθοδοξίας μας, αυτής που έζησαν και κατέγραψαν στα κείμενά τους οι πρώτοι Χριστιανοί, οι Άγιοι, οι Πατέρες της Εκκλησίας μας.

Δεν θα έλεγα λοιπόν πως το να ασχοληθεί κανείς με τα Μετέωρα είναι κάτι το τετριμμένο και κοινότυπο. Είναι αλήθεια, βέβαια, πως η περιοχή προσφέρεται για ατελείωτες φωτογραφικές εξορμήσεις, ενώ οι φυσιολόγους την εκτιμούν δεόντως. Όμως, είναι τέτοιος ο πνευματικός πλούτος των Μοναστηριών εκεί, που έχουμε υποχρέωση να τον προβάλλουμε.

Έτσι, μέσα από 180 και πλέον έγχρωμες φωτογραφίες υψηλής ανάλυσης, πληθώρα πληροφοριών και αναλυτική παρουσίαση των άφθαστων βυζαντινών τοιχογραφιών των Μοναστηριών, η νέα αυτή καλαίσθητη έκδοση φιλοδοξεί να παρουσιάσει τα Ιερά Προσκυνητά των Μετεώρων με τρόπο απλό, σύγχρονο και κατατοπιστικό, με σεβασμό παράλληλα στην Ορθοδοξία.

Κι όλα αυτά, με την υψηλή ποιότητα των Εκδόσεων του Δημήτρη Σωτηρόπουλου, που ξεκίνησαν τη λειτουργία τους το 2010, με την έκδοση αρχικά τριών βιβλίων - Οδοιπορικών για το Άγιον Όρος: Το «Άγιον Όρος - Ευλογία Κυρίου και Έλεος» και το «Αγιορείτικο Προσκύνημα», δύο φωτογραφικά Λευκώματα με αποτύπωση του πλούτου των Μοναστηριών του Άθωνα, της φύσης και της ιστορίας του. Έπειτα, ακολούθησαν οι «Σταλαγματιές Αγιορείτικες Προσκυνητών Αναμνήσεις», όπου μέσα από 70 απλές, αυτοτελείς ιστορίες καταγράφονται τα όσα βιώνει κανείς ως προσκυνητής στο Περιβόλι της Παναγίας. Τα βιβλία αυτά

έτυχαν της θερμής αποδοχής του αναγνωστικού κοινού, όχι μόνο όσων επισκέπτονται το Άγιον Όρος, αλλά και ανθρώπων που δεν γνώριζαν γι' αυτό τίποτα παραπάνω από τα όσα προβάλλονται σχετικά στα ΜΜΕ.

Στη συνέχεια, ο συγγραφέας άρχισε τη συγγραφή Προσκυνηματικών Οδηγιών για ολόκληρη την Ελλάδα: Ξεκινώντας με τα «Μοναστήρια κι Εκκλησίες της Πελοποννήσου», συνεχίζοντας με τα «Μοναστήρια της Στερεάς Ελλάδας» και με τα δύο πιο πρόσφατα πονήματά του, τα «Μετέωρα - Οι Αετοφωλιές της Ορθοδοξίας» και τα «Μοναστήρια της Θεσσαλίας». Κύρια χαρακτηριστικά όλων των παραπάνω είναι οι εκατοντάδες έγχρωμες φωτογραφίες υψηλής ανάλυσης, οι κατατοπιστικοί χάρτες και οι οδηγίες πρόσβασης, συγκεκριμένα και κατανοητά κείμενα καθώς και ανέκδοτες περιγραφές - ιστορίες, που αφορούν τις Ιερές Μονές των προαναφερόμενων περιοχών της πατρίδας μας.

Οι Εκδόσεις αυτές, που διακρίνονται για την πρωτοτυπία και την καλλιτεχνική τους αρτιότητα, εμπλουτίζονται συνεχώς: Πρώτα ο Θεός, τον Μάρτιο του 2016 θα κυκλοφορήσουν τα «Μοναστήρια της Ηπείρου», με μοναδικό φωτογραφικό υλικό που δημοσιεύεται για πρώτη φορά,

από ιστορικά Μοναστήρια της περιοχής. Επίσης, εντός του 2016 αναμένεται να κυκλοφορήσει και το αντίστοιχο βιβλίο για τα «Μοναστήρια της Μακεδονίας και Θράκης», που θα είναι η πρώτη προσπάθεια καταγραφής όλων των Προσκυνημάτων της Βόρειας Ελλάδας.

Όπως μας εξηγεί ο Δημήτρης Σωτηρόπουλος, «σκοπός μας είναι να προσφέρουμε στο αναγνωστικό κοινό βιβλία που αφορούν τα Ιερά Προσκυνητά της πατρίδας μας με τρόπο απλό, σύγχρονο και κατατοπιστικό, με σεβασμό παράλληλα στην μακραίωνη παράδοση της Ορθόδοξης Πίστης μας. Ενώ, γνωρίζοντας τις οικονομικές δυσκολίες που περνά η πατρίδα μας, έχουμε προσαρμόσει σχετικά τις τιμές των Εκδόσεών μας σε αποδεκτό κόστος, έτσι ώστε να μπορούν να τις προμηθευθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι συμπολίτες μας».

Όσοι θέλουν να γνωρίσουν τις Εκδόσεις μας, μπορούν να μας επισκεφθούν στην Ιστοσελίδα μας: www.dimitrisotirooulosbooks.com Επίσης, στην σελίδα μας στο Facebook: www.facebook.com/dimitrisotiroouloseditions. Και για περισσότερες πληροφορίες στο τηλέφωνο 6978619094 ή στο Email: dimsotirooulos79@gmail.com

